

Vergaderjaar 2011–2012

**21 501-20**

**Europese Raad**

**Nr. 584 HERDRUK<sup>1</sup>**

**VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG**

Vastgesteld 1 november 2011

De vaste commissie voor Financiën<sup>2</sup> heeft een aantal vragen voorgelegd aan de minister van Financiën en de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken naar aanleiding van de brief van 28 oktober 2011 inzake het verslag van de Europese Raad en Eurozone Top van 26 en 27 oktober 2011 (Kamerstuk 21 501-20, nr. 582).

De minister van Financiën en de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken hebben deze vragen<sup>3</sup> beantwoord bij brief van 1 november 2011.

Vragen en antwoorden zijn hierna afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,  
Dezentjé Hamming-Bleumink

De griffier van de commissie,  
Berck

<sup>1</sup> I.v.m. een correctie in de inleiding.

<sup>2</sup> Samenstelling:

Leden: Dezentjé Hamming-Bluemink, I. (VVD), Voorzitter Omtzigt, P.H. (CDA), Irrgang, E. (SP), Knops, R.W. (CDA), Neppérus, H. (VVD), Blanksma-van den Heuvel, P.J.M.G. (CDA), Dijk, A.P.C. van (PVV), Spekman, J.L. (PvdA), Thieme, M.L. (PvdD), Heijnen, P.M.M. (PvdA), Ondervoorzitter Bashir, F. (SP), Sap, J.C.M. (GL), Harbers, M.G.J. (VVD), Plasterk, R.H.A. (PvdA), Groot, V.A. (PvdA), Bommel, J.J.G. van (PVV), Braakhuis, B.A.M. (GL), Vliet, R.A. van (PVV), Dijkgraaf, E. (SGP), Verhoeven, K. (D66), Koolmees, W. (D66), Huizing, M.E. (VVD) en Schouten, C.J. (CU).

Plv. leden: Broeke, J.H. ten (VVD), Koppejan, A.J. (CDA), Gesthuizen, S.M.J.G. (SP), Hijum, Y.J. van (CDA), Leegte, R.W. (VVD), Haverkamp, M.C. (CDA), Graus, D.J.G. (PVV), Bouwmeester, L.T. (PvdA), Ouwehand, E. (PvdD), Veen, E. van der (PvdA), Vacature, SP (), Grashoff, H.J. (GL), Schaart, A.H.M. (VVD), Vermeij, R.A. (PvdA), Smeets, P.E. (PvdA), Beertema, H.J. (PVV), Gent, W. van (GL), Jong, L.W.E. de (PVV), Staij, C.G. van der (SGP), Koşer Kaya, F. (D66), Pechtold, A. (D66), Ziengs, E. (VVD) en Slob, A. (CU).

<sup>3</sup> De inbreng van de fracties voor het verslag van een schriftelijk overleg, zoals voorgelegd aan de bewindspersonen onder 2011D52641, is ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

## **EFSF/ESM**

### **ESM**

*VVD*

Over het ESM wordt gesteld dat het na november in de parlementen kan worden behandeld en zo spoedig mogelijk in werking kan treden. Betekent dit dat het ESM (veel) eerder dan tot nu toe aangenomen het EFSF zal moeten vervangen? Aan welk moment van inwerkingtreding wordt thans gedacht?

### **Antwoord**

Naar verwachting zal in november politieke overeenstemming worden bereikt over de wijzigingen in het ESM-verdrag. De Europese Commissie heeft voorgesteld om reeds in 2012 het ESM in werking te laten treden. Bij inwerkingtreding van het ESM zal deze de taken van het EFSF overnemen. Door de financieringsstructuur van het ESM, is het ESM efficiënter ingericht dan het EFSF. De ratificatieprocedure van het ESM-verdrag zal in Nederland in werking treden na de ondertekening van het ESM-verdrag. Hiervoor is uiteraard is een versnelde ratificatie nodig van de Staten-Generaal.

### **Special Purpose Vehicle**

*VVD*

Voorts over het EFSF: er wordt maximalisatie van de financieringsregelingen bepleit door middel van Special Purpose Vehicles (SPV's). Wat is de verwachting hoe het bedrag kan worden verhoogd als gevolg van de inzet van SPV's?

*PvdA*

Om het noodfonds meer slagkracht te geven, zijn er twee voorstellen gekomen, enerzijds via Special Purpose Vehicles (SPV's) anderzijds via het verlenen van verzekeringen. Met betrekking tot de SPV's hebben de leden van de PvdA-fractie de volgende vragen. Welk risico lopen de externe investeerders? Of krijgen zij een soort van risicoloze obligaties? Wat voor voorwaarden zullen deze buitenlandse investeerders kunnen en mogen stellen in ruil voor hun investeringen? In hoeverre is het wenselijk dat buitenlandse investeerders invloed krijgen op het Europees beleid?

*SP*

In hoeverre moeten de Special Purpose Vehicles (SPV's) gaan bijdragen aan de middelen die het fonds ter beschikking zal hebben? Is daar al een bedrag bij bekend? Zijn er al toezeggingen van landen om hierin te participeren? Wordt dit de inzet op de top van de G20? Op welke wijze worden private partijen geïnteresseerd om te participeren in een SPV?

*D66*

De tweede optie betreft het samenbrengen van middelen uit verschillende bronnen. Kan de minister toelichten wat de stand van zaken is ten aanzien van de special purpose vehicles? Is hier vraag naar vanuit de markt en is reeds contact geweest met marktpartijen?

### **Antwoord**

Om de capaciteit van het EFSF efficiënter in te kunnen zetten hebben de staatshoofden en regeringsleiders van de eurozone overeenstemming bereikt over twee opties om dit doel te bereiken. Ten eerste, door middel van het gebruik van EFSF-middelen voor een verzekeringsmodel bij de uitgifte van nieuwe schuld door euro-lidstaten. De tweede optie betreft het samenbrengen van middelen uit verschillende bronnen waaronder het

EFSF. De andere bronnen dan het EFSF kunnen zowel betrekking hebben op private investeerders als op private of publieke financiële instellingen. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van zgn. Special Purpose Vehicles (SPVs). De Eurogroep zal in november richtlijnen voor deze twee opties uitwerken in lijn met het EFSF rapport over hefboom opties voor de capaciteit van het EFSF dat vertrouwelijk is toegezonden aan de Kamer op 25 oktober 2011 (zie brief BFB2011–2437M). Een essentieel onderdeel van de twee opties betreft de conditionaliteit die verbonden zal zijn aan de steun uit het meer slagvaardige EFSF. Steun zal altijd samengaan met een Memorandum of Understanding (MoU) met adequate beleidcondities en zoveel mogelijk IMF-betrokkenheid. De voorwaarden en risico's voor externe investeerders en bijdragen van andere private en publieke partijen dienen nog vastgesteld te worden. Andere private en publieke partijen kunnen geïnteresseerd zijn om te participeren in een SPV door het verwachte rendement en de mogelijke zekerheden die geboden kunnen worden zoals in het verzekeringsmodel. In algemene zin verwelkomt Nederland de deelname van buitenlandse investeerders in Europa.

## **ECB**

*VVD*

Zijn er net als in het 21 juli pakket garanties voor de ECB voor de periode van selective default afgegeven? Uit het verslag van de Europese Raad en Eurozone Top valt op te maken dat er nog geen «exacte kwantificering» te geven is ten aanzien van de tijdelijke extra voorziening voor de ECB. Wanneer is hier meer duidelijkheid over te geven? Wat wordt bedoeld met de afspraak om kredietverbetering te hanteren om de kwaliteit van het onderpand te versterken zodat Griekse banken het kunnen blijven gebruiken om toegang tot liquiditeitsverstrekking te verkrijgen?

*CDA*

Is er net als op 21 juli sprake van een selective default van Griekenland? Wat zijn de gevolgen hiervan voor de ECB? Hoe hoog is de garantstelling van de ECB in dit verband? Wanneer wordt de Kamer hierover geïnformeerd?

*PVV*

De ECB leent geld uit aan financiële instellingen met Griekse obligaties als onderpand. Wat zijn de gevolgen voor de ECB als dit onderpand 50% van haar waarde verliest doordat Griekse schulden (voor 50%) worden kwijtgescholden? Betekent dit dat een extra voorziening voor de ECB nodig is? Zo ja, hoe groot moet deze voorziening zijn en wordt deze ook uit het EFSF verstrekt?

*PVV*

Daarnaast moet een voorziening worden getroffen voor de ECB, omdat het Griekse onderpand in waarde halveert. Hoe groot is deze voorziening?

## **Antwoord**

Tijdens het proces van herstructurering van de Griekse schuld kan niet worden uitgesloten dat Griekenland door rating bureaus in *selective default* geplaatst zal worden. Evenals in de verklaring van 21 juli is in de verklaring van 26 oktober daarom voorzien in een extra voorziening voor de ECB om te zorgen dat de Griekse banken toegang houden tot liquiditeit van de ECB. Deze voorziening houdt verband met het volgende: Griekse banken lenen op dit moment veel geld van de ECB waarvoor zij onderpand moeten inleggen (veelal Griekse staatsobligaties). De ECB mag alleen onderpand accepteren van voldoende kwaliteit en van solvabele banken. Als garantie voor een mogelijke verslechtering van de kwaliteit van het Griekse onderpand verlenen de lidstaten aan de ECB een tijdelijke

extra voorziening. Hierover heeft eerder correspondentie met uw Kamer plaatsgevonden (zie de vertrouwelijke brief met kenmerk BFB2011-1570M en de brief met kenmerk BFB2011-1571M). Daarbij is toen in de media een bedrag genoemd van 35 miljard euro voor een tijdelijke voorziening. Op dit moment is hiervoor echter geen exacte kwantificering te geven.

*PvdA*

Wat zal de rol van de ECB zijn de komende periode? Hoe moeten deze leden het duiden dat de nieuwe ECB-president Draghi heeft gezegd onconventionele maatregelen te gaan gebruiken?

*PVV*

Is gesproken over de rol van de ECB? Gaat zij door met het opkopen van staatsobligaties ook nadat het EFSF is geïnstalleerd?

*PVV*

De ECB heeft voor vele miljarden obligaties opgekocht van zwakkere landen. Toch zijn de rentes weer tot recordhoogtes gestegen. Hoe effectief is deze opkoop eigenlijk? Hoeveel risico loopt de Nederlandse belastingbetaler met dit opkoopprogramma, dat inmiddels al meer dan 170 miljard bestrijkt?

*ChristenUnie*

Wat voor afspraken zijn er gemaakt over de betrokkenheid van de ECB? Hoe stevig zijn die afspraken?

### **Antwoord**

Het Securities Market Programma (SMP) heeft tot doel de transmissie van het monetaire beleid van de ECB te waarborgen. De risico's van de aanschaf van staatspapier in het kader van het SMP zijn direct verbonden met de financiële gezondheid van het land dat het papier uitgeeft. In geval van een wanbetaling zou er sprake zijn van verliesdeling over het Eurosysteem waarbij de ECB-kapitaalsleutel als verdeelsleutel wordt gehanteerd. In geval van verlies wordt veelal uitgegaan van een recuperatie, hetgeen betekent dat niet het volledige bedrag waaraan wordt blootgesteld verloren gaat. De nieuwe PSI-overeenkomst zal alleen betrekking hebben op private crediteuren. De ECB is geen private crediteur en is derhalve uitgesloten van deelname.

Wat betreft de voortzetting van het SMP-programma, de details daarvan en derhalve de risico-inschatting daarvan, of andere ondersteunende ECB-maatregelen geldt dat de ECB onafhankelijk is en zelf bepaalt welke maatregelen noodzakelijk zijn om een goede werking van het monetaire systeem te waarborgen.

### **Herkapitalisatie banken**

*PvdA*

Wat betreft de herkapitalisatie van banken is afgesproken dat banken eerst zelf private financiering moeten vinden. Mocht dit niet lukken, dan moet een lidstaat zorgen voor financiering waarna pas in het uiterste geval het noodfonds aangesproken kan worden. Hoe wordt beoordeeld of van de volgende stap gebruik gemaakt kan worden? En wie beoordeelt dat? Met andere woorden, hoe wordt bijvoorbeeld bepaald dat een bank niet aan de eisen kan voldoen door privaat geld aan te trekken? En hoe wordt vervolgens beoordeeld dat een lidstaat de financiering niet aankan en dus vervolgens het noodfonds gebruikt kan worden? In het uiterste geval zal er dus sprake zijn van herkapitalisatie door het EFSF. Wat krijgt het EFSF hiervoor terug? Staat er een tegenprestatie tegenover of wordt het EFSF bijvoorbeeld (mede)aandeelhouder?

*ChristenUnie*

Wat zijn de precieze criteria waaronder banken steun krijgen ingeval niet in staat zijn zelf hun kapitaalsbasis te versterken? En hoe stevig liggen deze voorwaarden vast?

**Antwoord**

Indien een bank beroep moet doen op de overheid voor kapitaalsteun en de lidstaat daar zelf geen middelen voor heeft, moet de lidstaat een verzoek indienen via de voorzitter van de Eurogroep. Vervolgens zal een toetsing worden uitgevoerd door de Commissie, in samenwerking met de ECB en wanneer nodig, de relevante Europese toezichthouders (zoals de EBA). Deze zullen de betreffende instelling conform het vigerende staatssteunkader corrigerende maatregelen opleggen (bijvoorbeeld het afstoten van onderdelen). Om deze maatregelen, en de reputatieschade die staatssteun met zich meebrengt, tegen te gaan, zullen banken proberen om een beroep op de staat te vermijden. Lidstaten kunnen alleen onder strikte voorwaarden een lening van het EFSF krijgen voor de herkapitalisatie van hun banken. Allereerst moeten de problemen in de financiële sector liggen, en moet de bron van het probleem niet budgettair of structureel van aard zijn. Ook moet de lening de budgettaire situatie van de lidstaat niet in gevaar brengen. Wanneer een lidstaat in aanmerking komt voor een lening, worden conditionaliteiten gesteld op het terrein van de financiële sector. Herstructurering of ontmanteling van de bank in kwestie is, conform het vigerende staatssteunkader, een voorwaarde zonder welke het EFSF geen lening kan verschaffen. Daar kunnen nog eisen aan toegevoegd worden ten aanzien van de regulering van en het toezicht op de financiële sector in de betrokken lidstaat. Voor bankensteun kan het IMF de gezondheid van de financiële sector toetsen, via een zogenaamd Financial Sector Assessment (FSAP). Het EFSF kan een lidstaat pas een lening verschaffen voor het herkapitaliseren van een bank nadat de Eurogroep hiermee heeft ingestemd. Het risico dat de lidstaat loopt als gevolg van de kapitaalinjectie (de waarde van de gedane investering kan immers dalen) blijft voor haar eigen rekening. Het EFSF heeft een vordering op de lidstaat, en niet op de bank.

**Leverage, verzekeringsmodel, risicoprofiel en garanties**

*PvdA*

Daarnaast komen er verzekeringen (credit enhancements) om de slagkracht van het fonds te vergroten, zo lezen deze leden in het akkoord. Hoe zal het verlenen van die verzekeringen in zijn werk gaan? Krijgt het EFSF hier een vergoeding voor? Is er sprake van iets soortgelijks als credit default swaps? Of is er sprake van het opknippen van obligaties in risicotanches, waarbij het grootste risico voor rekening van het EFSF komt? Daarnaast vragen deze leden een antwoord op het volgende hypothetische geval. Stel, met behulp van de credit enhancements worden leningen verstrekt aan een land. Is het dan zo dat de credit enhancements bijvoorbeeld de onderste 20% van de obligaties verzekeren? Zo ja, wat gebeurt er dan als er een haircut van bijvoorbeeld 20% plaats zal vinden? Is het EFSF dan zijn gehele bijdrage kwijt? Met het verlenen van credit enhancements kan de slagkracht van het noodfonds vergroot worden. De leden van de PvdA-fractie vragen of (de voorgaande redenering in het achterhoofd houdend) het risico echter niet nog veel verder vergroot wordt door het verlenen van credit enhancements?

*PVV*

Is al meer duidelijk over de hefboomwerking van het EFSF? Is een garantie van bijvoorbeeld 20% voldoende om beleggers over de streep te trekken? Waar is deze verwachting op gebaseerd?

*PVV*

Hoe wordt het noodfonds opgehoogd en welke investeerders zijn bereid te investeren; tegen welke voorwaarden? Waar is de veronderstelling op gebaseerd dat 1000 miljard voldoende is om de crisis te bezweren?

*PVV*

Indien het verzekeringsmodel onvoldoende werkt en indien andere landen of private investeerders onvoldoende bereid zijn te participeren in het noodfonds, hoe wordt dan de slagkracht van 1000 miljard bereikt? Betekent dit dat de garanties van de eurolanden omhoog moeten?

*CDA*

De slagkracht van het EFSF wordt vergroot. Ten eerste door de introductie van een verzekeringsmogelijkheid. Ten tweede door het samenbrengen van middelen uit andere landen via een SPV. In het verslag wordt gesteld dat de hoogte van de Nederlandse garantie niet wordt aangepast. Kan het kabinet dit toelichten? Wat zijn de gevolgen voor het risicoprofiel, i.e. het risico dat de garanties uit moeten worden betaald? Past deze aanpassing binnen de bestaande richtlijnen, of zijn hier nieuwe richtlijnen voor nodig? Op welke wijze wordt het IMF hierbij betrokken?

*D66*

De leden van de D66-fractie constateren dat er opties zijn uitgetekend om de slagkracht van het EFSF te vergroten. Kan de minister toelichten wat de status van deze opties is? In de eerste optie worden EFSF-middelen gebruikt voor een verzekeringsmodel. Hierdoor neemt het risicoprofiel toe. Kan de minister dit verder toelichten? Wat zijn de mogelijke gevolgen voor Nederland? Betekent dit simpelweg dat de kans groter is dat er daadwerkelijk verlies wordt geleden op de garanties?

*GroenLinks*

De leden van de GroenLinks fractie vragen zich af wat de argumenten geweest zijn waarom de regeringsleiders gekozen hebben voor het verzekeringsmodel. Hoe waardeert het Nederlandse kabinet deze keuze? Op welke wijze is de vergroting van de slagkracht met een factor 4 of 5 berekend? Hoeveel garantie geeft de verzekeringsconstructie nu? Is de inschatting van het kabinet dat dit voldoende is om besmettingsgevaar te voorkomen? Wat is het gevolg voor de kredietstatus van landen? Welke economische voordelen heeft dit model ten opzichte van opties zoals het daadwerkelijk vergroten van het noodfonds of het bankmodel? Hoe schat het kabinet de mogelijkheid van een prijsopdrijvend effect van dit model in? Wat is het risico op een vergrote moral hazard? Hoe is de kans beoordeeld dat beleggers in staatsobligaties ook een verzekering eisen op staatsobligaties van andere landen? Wat zou het effect hiervan zijn voor de Europese stabiliteit? Wat zou het effect zijn van de wurggreep waarin de financiële markten de Europese overheden houden op dit moment? Of, zo vragen zij zich af, zijn voornamelijk politieke argumenten doorslaggevend geweest bij deze keuze? Welke politieke argumenten zijn er gewisseld? Wat was de opstelling van de verschillende landen hierin? Hoe heeft Nederland zich hierin opgesteld? Welke argumenten zijn het zwaarst gewogen door het kabinet: de politieke of economische argumenten?

*ChristenUnie*

De minister geeft in een interview aan BNR Nieuwsradio aan dat de financiële risico's die het noodfonds loopt groter zijn geworden door de nieuwe constructie die op de eurotop is afgesproken. Kan het kabinet aangeven wat de gevolgen zijn voor de garanties die uitstaan?

### *ChristenUnie*

Kan het kabinet aangeven wat het akkoord betekent voor het Nederlandse garantieplafond in absolute termen? En wat betekent de 130 miljard, nu genoemd in plaats van de eerder gecommuniceerde 109 miljard, voor Nederland? Op wat voor termijn is bekend hoeveel de IMF gaat bijdragen?

### **Antwoord**

Nederland hecht aan een slagvaardig noodfonds dat in crisistijden steun kan bieden aan eurolanden onder strenge condities ter waarborging van de financiële stabiliteit van de eurozone. De strenge condities zoals op het gebied van begrotingsbeleid, structurele hervormingen van de economie en de bancaire sector, en reguliere monitoring en controle door IMF en EU in EU/IMF programma's zorgen ervoor dat ongewenst gedrag van lidstaten beperkt kan worden. Dit is zowel in politieke als economische zin van groot belang. Om de capaciteit van het EFSF efficiënter in te kunnen zetten hebben de staatshoofden en regeringsleiders van de eurozone overeenstemming bereikt over twee opties. De eerste optie is het gebruik van EFSF-middelen voor een verzekeringsmodel bij de uitgifte van nieuwe schuld door euro-lidstaten. De tweede optie betreft het samenbrengen van middelen uit verschillende bronnen waaronder het EFSF. De andere bronnen dan het EFSF kunnen zowel betrekking hebben op private investeerders als op private of publieke financiële instellingen zoals sovereign wealth fondsen. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van zgn. Special Purpose Vehicles (SPVs).

Nederland kan zich goed vinden in de door de Eurozonetop overeengekomen opties ter versterking van de slagkracht van het EFSF waarbij Nederland gepleit heeft voor het uitwerken ervan binnen de huidige garantieverplichtingen van lidstaten. De twee opties hebben dan ook geen gevolgen voor het Nederlandse garantieplafond voor het EFSF. Ook is als criterium opgenomen dat de kredietwaardigheid van eurolanden behouden dient te blijven. De uitwerking van beide opties zal plaatsvinden door de Eurogroep. Naar verwachting leiden deze opties samen tot een aanzienlijk hogere potentiële slagkracht van het noodfonds tot een factor vier à vijf gebaseerd op analyses van financiële deskundigen en het EFSF. Als onderdeel van een totaalpakket zijn deze maatregelen kansrijk in het bestrijden van besmetting en het waarborgen van de financiële stabiliteit in de eurozone. Nederland heeft altijd aangegeven dat een noodfonds alleen niet voldoende is om de crisis te bezweren, hiervoor is een totaalaanpak noodzakelijk waarin ook structurele hervormingen worden doorgevoerd door landen en begrotingen op orde worden gebracht, en banken worden geherkapitaliseerd waar nodig. In lijn met de wens van de Kamer zal het IMF zoveel mogelijk betrokken worden bij beide opties. De Eurogroep, de Commissie en het EFSF zullen alle mogelijkheden hiertoe uitwerken.

In het geval van de optie met het verzekeringsmodel is het mogelijk dat het risicoprofiel van de garanties toeneemt, met name als het verzekeringsmodel wordt vormgegeven door middel van een extra bescherming die de eerste 20% verlies bij staatsobligaties dekt. In dat geval zou bij een haircut van 20% van de obligatie de gehele dekking opgevraagd worden. De kans dat een beroep wordt gedaan op de dekking neemt dus wat toe, maar de totale garanties van de lidstaten aan het EFSF worden niet groter. Bovendien geldt dat wanneer bij de door EFSF geleverde dekking een vordering ontstaat op het land dat de obligaties heeft verstrekt, de individuele lidstaten de mogelijkheid krijgen van toegang tot de Club van Parijs waar betalingsproblemen tussen overheden onderling behandeld worden.

De verwachting is dat alleen eurolanden die direct te maken hebben met verslechterende marktomstandigheden door besmetting, een aanvraag zullen doen voor EFSF ondersteuning. Investeerders blijken nog steeds bereid zonder verdere verzekeringen te investeren in eurolanden waarvoor het risico laag wordt ingeschat.

Nederland heeft een ophoging van het noodfonds overigens nooit uitgesloten als onderdeel van een totaalaanpak. Nederland was in de discussies over het noodfonds wel zeer terughoudend over een bankmodel voor het EFSF waarin het EFSF aanspraak zou kunnen maken op liquiditeit van de ECB. Nederland hecht sterk aan de onafhankelijkheid van de ECB als monetaire autoriteit.

### **Rating EFSF**

*PvdA*

Deze leden vragen ook naar de gevolgen van de voorstellen voor de kredietrating van het EFSF? Is hierover al duidelijkheid en is hierover contact onderhouden met de rating agencies?

*SP*

Ook de uitbreiding van het noodfonds roept bij de leden van de SP-fractie veel vragen op. Hoe is het mogelijk dat het EFSF door een hefboom wordt vergroot, terwijl tegelijkertijd de hoge kredietwaardigheid in stand wordt gehouden? Indien dat mogelijk is, waarom werd daar dan niet eerder gebruik van gemaakt? En waarom was het dan eerder nodig om de garanties aan het noodfonds te verhogen om de kredietwaardigheid op peil te houden? Tot welke bedrag aan middelen leidt de factor 4 of 5 van de hefboom? Hoe verhoudt dat zich tot de genoemde verhoging naar 1 biljoen? Hoeveel procent van het risico gaat de risicoverzekering afdekken?

*PVV*

Wat zijn de gevolgen van de ophogen van het EFSF voor de kredietwaardigheid van landen (bijv. Frankrijk). Wat zijn de gevolgen voor het EFSF wanneer de kredietwaardigheid van Frankrijk zou worden verlaagd?

### **Antwoord**

Met de door de Eurozonetop overeengekomen opties wordt gepoogd efficiënter gebruik te maken van de middelen van het noodfonds en daarmee de slagkracht te vergroten. Beide hefboom opties om de capaciteit van het EFSF efficiënter in te zetten zullen verder technisch uitgewerkt worden door de Eurogroep. Hierbij zullen niet de garantieverplichtingen van lidstaten vergroot worden. Een belangrijk criterium waarbinnen de twee opties voor het efficiënter inzetten van de EFSF-capaciteit vormgegeven worden is het behouden van de hoogst mogelijke kredietrating voor het EFSF. Hiermee behouden de obligatiehouders in het EFSF nog altijd obligaties met de hoogst mogelijke kredietwaardigheid. De uitwerking van de opties zal plaatsvinden met inachtneming van dit criterium en samen met financiële experts zoals rating agencies. Moody's heeft op 29 oktober jongstleden de AAA-rating van het EFSF bevestigd. Een ander belangrijk criterium voor het uitwerken van de opties is het behoud van de kredietwaardigheid van de eurolanden. Dit criterium zal dan ook scherp voor ogen gehouden worden bij de uitwerking van de opties ter versterking van de slagkracht van het EFSF. Het Kabinet wil niet speculeren over wijzigingen in de kredietwaardigheid van landen. Het EFSF is gebaseerd op de hoogste kredietwaardigheid van eurolanden, een aanpassing daarin zou ongewenste gevolgen hebben voor het EFSF.



## **Programmalanden, IMF-betrokkenheid**

*PVV*

Wordt een land dat gebruik maakt van het EFSF noodfonds om bijvoorbeeld banken te ondersteunen of een obligatie-emissie te verzekeren gezien als programmaland? Zo ja, wordt het land vanaf dat moment gevrijwaard van verdere deelname aan het noodfonds? Zo nee, wanneer ben je een programmaland en wat betekent dit voor de garantiestelling aan EFSF? Aan welke conditionaliteiten moet een land voldoen als het gebruik wil maken van het EFSF (ter ondersteuning banken, als verzekering voor obligaties of als aanvulling op het tekort) en hoe wordt hierop toegezien?

*D66*

Voor landen die een beroep doen op EFSF-middelen geldt een strikte conditionaliteit. Betekent dit ook dat het IMF wordt betrokken bij landen die een beroep doen op EFSF-instrumenten? Zal het IMF worden ingeschakeld op het moment dat een land een beroep doet op het EFSF om de voortgang in het beleid te monitoren? En welke instrumenten hebben toezichthouders om voortgang af te dwingen?

*ChristenUnie*

Het akkoord stelt: «The Eurogroup, the Commission and the EFSF will work on all possible options». Wat voor opties zijn dat? Hoe lang gaat de uitwerking hiervan duren? Om wat voor bedragen gaat het dan, en wat is daarvan het effect op de Nederlandse garantie/bijdrage? Hoe gaat het special purpose vehicle er precies uitzien? Wie gaat er meedoen? En tegen wat voor prijs?

### **Antwoord**

Landen die gebruik maken van het aanvullende instrumentarium van het EFSF (preventieve kredietlijnen, primaire marktopkoop, secundaire marktinterventies en bankensteun) zijn geen volledig programmaland. Van een volledig programmaland is alleen sprake in geval van een zogenaamd macro-economisch aanpassingsprogramma, de zwaarste vorm van een programma, waaraan de meest strikte conditionaliteiten gekoppeld zijn. Landen die een dergelijk programma krijgen kunnen een verzoek indienen bij de andere eurolanden om geen nieuwe garanties meer te verstrekken voor het EFSF. De overige eurolanden besluiten hierover met unanimiteit. Tot nu toe hebben Griekenland, Ierland en Portugal een macro-economisch aanpassingsprogramma gekregen en geven deze landen geen nieuwe garanties meer af voor het EFSF.

Voor het EFSF-instrumentarium gelden toegangscriteria en conditionaliteiten die passen bij de vorm van het instrument en de problemen van het betreffende land: de door Eurogroep met unanimiteit vastgestelde conditionaliteiten zijn toegespitst op de ernst van de problematiek. Voor de preventieve kredietlijnen gelden allereerst strikte condities in lijn met de praktijk van het IMF zoals vastgelegd in de guidelines voor deze instrumenten. Verder zijn er toegangscriteria, een soort toetsing aan de poort. Wanneer landen hun zaken redelijk op orde hebben, kunnen ze een PCCL (precautionary conditional credit line) aanvragen, waarbij in een MoU wordt vastgelegd dat hun situatie niet mag verslechteren. Wanneer extra correctieve maatregelen nodig zijn, krijgen landen een zogenaamde ECCL (extended conditional credit line), waarbij in het MoU afspraken worden vastgelegd over conditionaliteiten voor de periode waarin het land toegang heeft tot de kredietlijn. De aanvraag en conditionaliteiten voor primaire marktopkoop corresponderen met de conditionaliteiten van het programma dat een land reeds heeft (macroeconomisch aanpassingsprogramma, ECCL, of PCCL). Een aanvraag voor secundaire marktinter-

ventie kan gedaan worden door elke lidstaat onder adequate condities zoals beleidshervormingen vastgelegd in een Memorandum of Understanding. Voor lidstaten die geen programma hebben, worden passende conditionaliteiten in een MoU vastgelegd. Zoals aangegeven richting de Kamer, wordt voor bankensteun, tenslotte, eerst de drietrapsraket gehanteerd. Pas in een situatie waarin private financiering niet mogelijk is, en landen zelf de herkapitalisatie (ook) niet op kunnen brengen, kan toegang worden gezocht tot het noodfonds. Daarbij geldt dat de bron van het risico bij de financiële instelling(en) moet liggen, en niet bij de overheid. Ook moet de overheid in staat zijn de budgettaire gevolgen van een lening van het EFSF te dragen. Aan bankensteun zijn conditionaliteiten verbonden voor staatssteun en EU-regels voor de financiële sector.

Conform de wens van de Kamer zal het IMF steeds zoveel mogelijk actief betrokken worden bij ieder van de EFSF-instrumenten. Afhankelijk van het soort instrument en het terrein waarop het IMF expertise bezit, wordt gekeken wat de rol van het IMF kan zijn. Voor programma's, ook preventieve, kan het IMF naast financieel, bijvoorbeeld ook betrokken worden bij de vormgeving en de implementatie. Voor bankensteun kan het IMF de gezondheid van de financiële sector toetsen, via een zogenaamd Financial Sector Assessment (FSAP). Bij gezamenlijke EU/IMF programma's vindt monitoring en controle plaats zowel door de EU als het IMF. Er vinden tijdens programma's meerdere malen per jaar missies plaats van de EU en het IMF om de voortgang te controleren en, bij te weinig voortgang, om nieuwe maatregelen af te dwingen. Uiteindelijk beslissen de eurolanden, de EU, en het IMF over uitkering van steun onder gezamenlijke EU/IMF programma's.

De zin waarnaar gerefereerd wordt in de Eurozonetop statement («The Eurogroup, the Commission and the EFSF will work on all possible options») is genoemd in combinatie met het verder versterken van de middelen van het EFSF door meer samen te werken met het IMF. Het IMF zou zowel op technisch als financieel vlak een rol kunnen spelen in beide opties ter versterking van de slagkracht van het EFSF. In november zal de Eurogroep beide opties verder vormgeven in de vorm van guidelines.

### **Overig**

*PvdA*

Bovendien vragen deze leden of er al duidelijkheid is over de kredietrating van Frankrijk? Wat zijn de gevolgen van de Griekse haircuts voor Franse banken en daarmee eventueel voor de Franse staatsfinanciën in het geval de banken zelf niet genoeg financiering op kunnen halen? Bovendien wordt het risico van het EFSF groter, is er duidelijkheid over wat dat voor de Franse rating betekent?

### **Antwoord**

De kredietrating van Frankrijk is AAA. De impact van de afslag op Griekse staatsobligaties is meegenomen bij het berekenen van de additionele kapitaalbehoefte van Franse banken door de EBA. De voorlopige inschatting van de EBA is dat Franse banken € 8,8 miljard aan extra kapitaal nodig hebben (minder dan 0,5% van het Franse BBP). Geen van de Franse banken heeft tot nu toe aangegeven een beroep te doen op de staat voor kapitaalsteun. Een belangrijk criterium voor het uitwerken van de opties ter versterking van de slagkracht van het EFSF is het behoud van de kredietwaardigheid van de eurolanden. Dit criterium zal dan ook scherp voor ogen gehouden worden bij de uitwerking van beide opties.

## **Schuldhoudbaarheid/PSI**

*PvdA*

Wat voor economische groeicijfers zijn er gebruikt om tot een staats-schuldquote van 120% in 2020 te komen? Hoe realistisch zijn die cijfers? De leden van de PvdA-fractie vragen naar de schuldhoudbaarheid van Griekenland na afschrijvingen van 50% op de private schulden? Verder vragen deze leden zich af hoe de afschrijving op private schulden er precies uitziet? Wordt er rente betaald over de oorspronkelijke waarde of over de afgeschreven waarde? Kan er een overzicht gegeven worden van de verwachte geldstromen? Wat zal de netto private bijdrage zijn? Na alle bovenstaande bedragen te hebben verdisconteerd, wat levert deze haircut effectief nog op (per saldo)?

*CDA*

Wat zijn de precies gevolgen van de maatregelen die nu worden aangekondigd voor de schuldhoudbaarheid? Kan het kabinet cijfermatig onderbouwen op welke wijze de schuldhoudbaarheid weer op orde wordt gebracht? Wat zijn de gevolgen van deze maatregelen voor de Griekse economie? In hoeverre blijft hier nog wel echt een groeiperspectief aanwezig? Welk deel van de verbetering van de schuldhoudbaarheid wordt bereikt door PSI en welke deel door het hervormingsprogramma? Er vindt een obligatieomruil plaats tegen een afslag van 50% van de nominale waarde van de obligaties? Waar wordt het bedrag van maximaal EUR 30 miljard precies voor gebruikt? Zijn er credit enhancements waar in het pakket van 21 juli sprake van was?

*VVD*

Hoe ziet het pakket «sweeteners» van 30 miljard euro eruit? Welke maatregelen worden daartoe genomen?

*SP*

Met name op het gebied van de afspraken met de private sector over de Griekse schuld blijft er zeer veel onzeker. Private investeerders worden uitgenodigd met een voorstel te komen om 50% op de nominale waarde van Griekse staatsobligaties af te schrijven met als doel de schuld in 2020 te laten dalen tot 120% BNP. Kan er in getallen worden aangegeven hoe men op deze 120% uitkomt? Kan een overzicht in bedragen worden gegeven wat dit betekent voor de Griekse schuld in samenhang met het akkoord van 21 juli jl.? Eurolanden dragen 30 miljard bij aan deze private schuld kwijtschelding. Komt dit bovenop de sweeteners die al eerder zijn toegezegd? Wat wordt er met die 30 miljard gedaan?

*PVV*

Waarom is gekozen voor een nominale afwaardering van 50%? Is hierbij ook uitgegaan van het worst-case scenario van de trojka, waaruit blijkt dat Griekenland 444 miljard extra steun nodig heeft? Om een haircut van 100 miljard te realiseren wordt 30 miljard als sweeteners aangewend om banken te verleiden obligaties door te rollen. Wat moeten de leden van de fractie van de PVV zich hierbij voorstellen?

*ChristenUnie*

En wat is de reden voor de keuze voor 50% afwaardering? Waarom bijvoorbeeld niet 60%, het getal dat ook de ronde deed? Is tevens overwogen om ook de publieke schuld gedeeltelijk kwijt te schelden? Zo nee, waarom niet? Kan het kabinet aangeven hoe de 30 miljard aan zgn. sweeteners voor het meedoen van de private sector werken?

#### *GroenLinks*

Er is besloten tot een haircut van 50%, zo lezen de leden van de GroenLinks-fractie. Waarom is gekozen voor 50% en niet voor bijvoorbeeld 70%, zodat de schuld onder 100% BBP zakt? Deze haircut wordt mede privaat gefinancierd door een obligatieswap tegen 50% afslag. Welke sweeteners worden ingezet om deze private bijdrage te laten lukken? Wat is het concrete doel van de 30 miljard die Griekenland als aanmoedigingsgeld moet lenen van het EFSF: zijn die bedoeld voor sweeteners? Zo ja, hoe zitten deze dan in elkaar?

#### *D66*

De leden van de D66-fractie constateren dat 30 miljard euro wordt gereserveerd om de private sector aan te moedigen tot deelname. Welke instrumenten kunnen hiervoor worden ingezet? Gaat het wederom om garanties op de eindwaarde van de obligaties? Is dit bedoeld om de afwaardering «vrijwillig» te maken? Kan de minister toelichten waar het bedrag van 30 mrd op is gebaseerd? En kan de minister aangeven wat de stand van zaken met betrekking tot de credit enhancements en garanties voor de banken is?

#### *PVV*

De Griekse schuldquote zou moeten afnemen tot 120% in 2020. Acht u deze schuld houdbaar? Wanneer zal Griekenland in staat zijn zelfstandig naar de markt te gaan? Welke groeibevorderende maatregelen neemt Griekenland of gaat Griekenland nog nemen?

#### *CDA*

Wanneer kan Griekenland zich naar verwachting weer (deels) zelf financieren op de markt?

#### *SP*

De Griekse schuld zou door het hervormingsprogramma voor de Griekse economie en de afspraken met de private sector ertoe moeten leiden dat de Griekse schuldquote afneemt, tot uiteindelijk 120% in 2020. Ziet de minister dat als een houdbare schuld voor Griekenland?

#### *D66*

Waarom is er niet voor gekozen voor verdere verlaging van de schuld? Wat zijn hierbij de overwegingen geweest? En is de verwachting dat Griekenland daadwerkelijk op een «houdbaar pad» terechtkomt?

#### *GroenLinks*

Ook de voorgestelde maatregelen aangaande de verbetering van de Griekse schuldhoudbaarheid kunnen op hun instemming rekenen, al zouden zij wel graag een inschatting van het kabinet ontvangen of dit doel inderdaad bereikt wordt. Zij wijzen erop dat het SGP een maximale schuldpositie aangeeft van 60% BBP, waar de Griekse schuld wordt teruggebracht tot 120% BBP in 2020. Tegelijkertijd is bekend dat Griekenland een negatieve handelsbalans heeft en een krimpende economie. Hoe reëel achten de regeringsleiders dat Griekenland in staat zal zijn deze enorme resterende schuldenberg af te betalen?

#### **Antwoord**

De afspraken over een pakket voor Griekenland, inclusief de bijdrage hieraan van de private sector, zijn gebaseerd op de schuldhoudbaarheidsanalyse, die is uitgevoerd door het IMF. De schuldhoudbaarheidsanalyse bevat de meest recente ramingen voor de economische groeicijfers. Voor deze cijfers en de analyse verwijs ik naar de brief die u hierover eerder vertrouwelijk is toegezonden (zie brief BFB 2011–2409M d.d. 21 oktober

2011). Zoals in de analyse wordt aangegeven, zijn de verwachtingen voor Griekenland met onzekerheid omgeven.

Schuldhoudbaarheid is een zeer complex begrip, dat zich moeilijk in een enkel cijfer (zoals de schuldquote) laat samenvatten. Het is, naast de schuldquote, onder meer afhankelijk van de economische groei, de rente die betaald wordt over de schuld, en het primaire saldo. Dit betekent dat een schuldniveau dat voor één land houdbaar is (bijvoorbeeld Japan, met haast 200% schuld) dat niet noodzakelijkerwijs voor een ander land ook is. Het afgesproken pakket is gericht op schuldhoudbaarheid. Het IMF heeft veel expertise tot het maken van schuldhoudbaarheidsanalyses. Op dat kompas varen we, zoals eerder is afgesproken.

Ten aanzien van de betrokkenheid van de private sector is schuldhoudbaarheid het uitgangspunt, iets waar Nederland al lange tijd op aan heeft gedrongen. De bijdrage die van de private sector wordt gevraagd is gebaseerd op datgene wat nodig is om de schuld van Griekenland op een houdbaar pad te krijgen. De schuldhoudbaarheidsanalyse van het IMF dient hiervoor als leidraad. Met een afslag van 50% van de nominale waarde van Griekse obligaties, moet de Griekse schuld naar 120% BBP worden teruggebracht in 2020 en daarna verder dalen.

Er is bij de afspraken over PSI niet uitgegaan van een worst-case scenario, omdat van zo'n scenario momenteel geen sprake is. De verslechtering van de economische en budgettaire situatie en vooruitzichten, die tot neerwaartse bijstellingen heeft geleid ten opzichte van de situatie op 21 juli, is wel meegenomen.

Er is besloten tot een obligatieomruil met een afslag van 50%. Dit is een gebalanceerde mate van PSI, waarbij de schuldhoudbaarheid verbetert, maar waarmee ook zo snel en doeltreffend mogelijk tot overeenstemming gekomen kan worden met obligatiehouders. De huidige afspraken over PSI hebben tot doel de schuld naar een houdbaar niveau terug te brengen, maar tegelijkertijd Griekenland zoveel mogelijk aan haar verplichtingen te laten voldoen. Daarnaast is een gebalanceerde PSI, waarbij de schuldhoudbaarheid verbetert maar kosten niet onnodig op obligatiehouders worden afgewenteld, voor Griekenland van belang om zo snel en doeltreffend mogelijk tot overeenstemming te kunnen komen met haar obligatiehouders.

De exacte vormgeving van de PSI moet nog concreet gestalte krijgen. Wel zijn de randvoorwaarden duidelijk gesteld: de obligatieomruil tegen een afslag van 50% van de nominale waarde van de obligatie moet leiden tot een houdbaar schuldpad dat de Griekse schuld reduceert tot 120% BBP in 2020. Aan deze PSI, die zorgt voor voldoende betrokkenheid van de private sector, zal de publieke sector maximaal 30 miljard euro bijdragen om obligatiehouders aan te moedigen deel te nemen. Belangrijk is ook om op te merken dat Griekenland zich heeft gecommitteerd om uit toekomstige opbrengsten van extra privatisering tot 15 miljard euro bij te dragen aan de capaciteit van het EFSF. Daarnaast zal de publieke sector, op basis van bovenstaande afspraken, maximaal 100 miljard euro bijdragen aan een pakket voor Griekenland.

De 30 miljard euro wordt voldoende geacht om de private sector aan te moedigen om deel te nemen aan de obligatieomruil. Er moet nog worden bepaald, in samenhang met de vormgeving van PSI, hoe deze 30 miljard euro precies ingezet zal worden, aangezien er verschillende vormen mogelijk zijn. Het bedrag komt in plaats van, en niet bovenop, het bedrag aan credit enhancements dat onderdeel uitmaakte van het pakket van 21 juli.

Omdat de exacte vormgeving van de PSI nog bepaald moet worden, is het nog niet mogelijk uitspraken te doen over de precieze bijdrage van PSI, in vergelijking met de bijdrage van de publieke sector, aan verbetering van de schuldhoudbaarheid.

Ten slotte is niet overwogen om een deel van de publieke schuld, inclusief de bilaterale leningen, kwijt te schelden. De publieke sector heeft door het verstrekken van leningen, in combinatie met renteverlaging en looptijdverlenging, reeds een aanzienlijke bijdrage geleverd aan de houdbaarheid van de Griekse schuld. Wat nu nodig is dat de private sector, als grootste crediteurencategorie van Griekenland, zijn verantwoordelijkheid neemt.

### **Participatie van en overeenstemming met private sector**

*CDA*

Wanneer vindt deze ruil uiterlijk plaats?

*VVD*

Ten aanzien van de afwaardering van Griekse schuld vragen de leden van de VVD-fractie wat de stand van zaken is over de deelname van de financiële sector. Is de verwachting dat deze voluit meedoet? Zo ja, is er een minimumpercentage van de financiële instellingen die mee moet doen aan de omruil om deze te laten slagen?

*PvdA*

In hoeverre is er sprake van een vrijwillige bijdrage van de private sector? Moeten alle instellingen meedoen? Of zullen hiervoor wederom lange onderhandelingen noodzakelijk zijn? Op welke manier zullen private crediteuren overtuigd worden van een vrijwillige bijdrage?

*PVV*

Welke garantie is er dat de particuliere beleggers over zullen gaan tot een vrijwillige obligatieruil met een nominale afwaardering van 50%? Wat zijn de gevolgen wanneer één of enkele particuliere beleggers hiertoe niet vrijwillig bereid zijn? Voor welke banken/instellingen van welke landen geldt de haircut van 50%? Worden Griekse banken en instellingen ook met deze haircut geconfronteerd? De haircut van 50% zou de Griekse staatsschuld met 100 miljard doen afnemen. Is dit inclusief of exclusief de haircut van de Griekse banken? Hoeveel (in euro) bedraagt de haircut op de Griekse banken en instellingen? Hoeveel bedraagt de reductie van de Griekse staatsschuld als de haircut van de Griekse banken en instellingen niet wordt meegerekend?

*SP*

Ligt er nu daadwerkelijk een akkoord met het «Institute for International Finance» (IIF) om 50% op de nominale waarde af te schrijven? Wat gebeurt er als financiële instellingen zich daar niets van aantrekken en niet participeren in de deal? Voor wanneer zouden de obligaties moeten worden omgeruild? Wordt van alle obligatiehouders verwacht dat ze hun obligaties inruilen of wordt het slechts gezien als één van de mogelijkheden waaruit kan worden gekozen? Welke toezeggingen zijn in ruil voor dit akkoord aan het IIF gedaan? Wordt er van de private sector ook verwacht dat ze bij toekomstige leningen risico gaan dragen? De BBC meldde op 25 oktober jl. dat er bij de private beleggers ook speculatieve hedgefondsen zitten, die al voor miljarden aan kortlopende Griekse staatsschuld hebben opgekocht. Klopt deze berichtgeving? Bent u ermee bekend hoeveel van de Griekse staatsobligaties er in handen is van hedgefondsen? Zo ja, hoeveel? Zo nee, welke pogingen onderneemt u om dat alsnog boven water te krijgen? Deze speculanten zouden van plan zijn niet mee te doen aan de vrijwillige afschrijving op Griekse schuld, en

zodra de Griekse overheid nieuwe uitkeringen krijgt via het IMF en het Europese noodfonds, de volle uitbetaling op Griekse leningen op te eisen. Kunt u deze geruchten bevestigen? Hebben hedgefondsen aangegeven vrijwillig op hun schuld te willen afschrijven?

#### *D66*

De leden van de D66-fractie constateren dat er nog geen akkoord is met de banken voor de obligatieruil waarbij een afslag van 50% van toepassing is. Kan de minister aangeven op welke termijn hij deze afspraken verwacht?

#### *GroenLinks*

Hoe groot is de kans dat de doelstelling wordt gehaald? Is de sector betrokken in deze beslissing?

#### *ChristenUnie*

In het akkoord van 21 juli werd overeenstemming bereikt over een vrijwillige bijdrage van de private sector. Het duurde erg lang voor er overeenstemming werd bereikt met de private sector over de uitwerking hiervan, en tussen 21 juli en heden is de situatie sterk verslechterd. Kan het kabinet aangeven wat de verwachting is wanneer er over de nieuwe inzet, n.l. afslag van 50% van de nominale waarde van de obligaties, overeenstemming zal worden bereikt? Hoe realistisch is het voornemen van een reductie van de Griekse schuld tot 120% BBP in 2020 gelet op de vrijwillige aard van de private sector betrokkenheid? Hoe gaat deze vrijwilligheid samen met «daadwerkelijk resulteren in schuldhoudbaarheid voor Griekenland»?

#### **Antwoord**

Nederland heeft zich op het standpunt gesteld dat het alleen opportuun is om financieel bij te dragen aan een financieringspakket voor Griekenland als de schuld van Griekenland houdbaar wordt. Met andere woorden, een bijdrage van de private sector die leidt tot een houdbare schuld is een voorwaarde voor het verstrekken van nieuwe financiering. Deze voorwaarde is duidelijk verwoord in de conclusies. Een houdbare schuld van 120% van het BBP en de bijdrage die de private sector hieraan zal leveren maken integraal onderdeel uit van het pakket.

Aan Griekenland is nu de taak om met de private crediteuren (inclusief de Griekse) tot overeenstemming te komen over de wijze waarop de afslag van 50% wordt vormgegeven. Het is immers gebruikelijk dat een wijziging van de betalingscondities tot stand komt tussen contractspartijen onderling. De exacte vormgeving wordt dan ook gelaten bij de partijen die de expertise, ervaring en de contractuele mogelijkheden hebben om de gesprekken met de private sector tot een goed einde te brengen. Dit is geheel in lijn met de gebruikelijke internationale praktijk. De kans op zogenaamde *holdouts* (private partijen die niet instemmen met wijziging modaliteiten van verplichtingen) is hiermee ook het geringst, omdat hiermee een zorgvuldig en eerlijk proces gewaarborgd is.

Van de private crediteuren wordt gevraagd dat ook zij hun verantwoordelijkheid nemen. Indien de private betrokkenheid niet leidt tot een houdbare schuld zal ook de publieke bijdrage aan het nieuwe pakket geen doorgang kunnen vinden. Hiermee verslechteren de vooruitzichten voor de private crediteuren op terugbetaling aanzienlijk. De private crediteuren zijn in een dergelijk scenario aanmerkelijk slechter af in vergelijking met het huidige pakket. Om deze reden valt te verwachten dat de private sector meedoet.

In tegenstelling tot Griekenland, hebben wij geen volledig zicht op de houders van de Griekse staatsobligaties. Griekenland zal, indien hier *hedgefonds*en bij zijn, deze benaderen om te participeren in de omruil.

De onderhandelingen tussen Griekenland en de private crediteuren moeten uiterlijk eind 2011 tot concrete resultaten leiden, zoals ook is verwoord in de statement van de regeringsleiders en staatshoofden. De omruil moet begin 2012 geïmplementeerd worden. Gezien de omvang van de schuld en het aantal crediteuren is dit ambitieus doch haalbaar. Zodra de bijdrage van de private sector concrete vormen heeft aangenomen, zal de besluitvorming over de exacte publieke bijdrage kunnen plaatsvinden.

### **Publieke bijdrage**

*D66*

Zij vragen de minister verder voor welk bedrag de banken nu precies meebetalen.

*SP*

Wat wordt ermee bedoeld als er vervolgens staat: «Op die basis is de publieke sector bereid additionele programmafinanciering te verstrekken van maximaal 100 miljard euro tot 2014, daaronder begrepen de vereiste herkapitalisatie van de Griekse banken.» Wat is de relatie tussen die 100 miljard en de genoemde 30 miljard? Hoe zit het met de programmafinanciering na 2014? Moet daar ook nog extra geld voor komen? Betekent dit extra geld bovenop de eerdere bedragen die zijn gereserveerd voor herkapitalisatie van de Griekse banken?

*PVV*

Vervolgens moeten sommige (Griekse) banken uit het noodfonds worden ondersteund. Hoeveel geld wordt hiervoor gereserveerd?

### **Antwoord**

Voor de periode 2011–2014 zal de totale publieke bijdrage maximaal 130 miljard euro bedragen. Deze 130 miljard euro bestaat uit maximaal 100 miljard aan programmafinanciering (inclusief herkapitalisatie van Griekse banken) en de maximaal 30 miljard euro bijdrage voor PSI (om deelname van de private sector aan te moedigen). Eerder was er al een bedrag voor herkapitalisatie gereserveerd van 10 miljard in het eerste Griekse pakket van mei 2010.

Het is denkbaar dat Griekenland ook voor de periode na 2014 steun nodig heeft, maar of en hoeveel is op dit moment niet te zeggen. De huidige afspraken hebben betrekking op de periode tot en met 2014. Of Griekenland in de periode na 2014 nog financiering nodig heeft, hangt af van het moment waarop het land weer toegang krijgt tot de markt. Het is moeilijk te zeggen wanneer Griekenland weer exact toegang krijgt tot de markt. Hierbij moet worden opgemerkt dat hoewel het programma voor Griekenland zal lopen tot en met 2014, de PSI ook een positief effect zal hebben op de Griekse financieringsbehoefte na de programmaperiode, omdat de positieve gevolgen van de afslag ook in deze periode doorwerken.

Belangrijk is ook om op te merken dat Griekenland zich heeft gecommitteerd om uit toekomstige additionele opbrengsten van privatisering tot 15 miljard euro extra bij te dragen aan de capaciteit van het EFSF. Hiermee levert Griekenland in de toekomst een bijdrage aan het noodfonds waarop het nu aanspraak maakt.



## **Herkapitalisatie banken**

*PvdA*

Wat betreft de herkapitalisatie van banken vragen de leden van de PvdA-fractie ook naar de situatie voor Nederlandse banken? Hebben zij extra financiering nodig?

*PVV*

Is een kapitaalratio van 9% voor de banken voldoende? Waar is dit op gebaseerd? Wat zijn de sancties voor banken wanneer ze hieraan op 30 juni 2012 niet voldoen? Financiële instellingen moeten hun obligaties tegen marktwaarde waarderen, moeten hun verlies nemen op Grieks Staatspapier en moeten vanaf medio volgend jaar voldoen aan een kapitaalratio van 9%. Wat betekent dit voor de totale herkapitalisatie en per categorie? Volgens de Europese banktoezichthouder EBA hebben de banken 106,5 miljard nodig om de kapitaalbuffer van 9% te halen. Voor de Griekse banken zou dit neerkomen op 30 miljard. Is dit inclusief of exclusief de vrijwillige nominale afwaardering?

*CDA*

De tijdelijke kapitaalnorm voor banken is bepaald op 9% kernkapitaal. In hoeverre is deze maatregel tijdelijk? Hoeveel banken in de EU kunnen, gemeten naar de peildatum 30 september, niet voldoen aan deze voorwaarde? Raakt deze maatregel alle banken in de eurozone of alleen grensoverschrijdende banken? Wat is er tijdens de top besproken over de acties om dit op orde te brengen? Hoe wordt dit gecoördineerd? Voor welke datum moet dit op orde zijn gebracht? Welke eisen worden er precies gesteld aan de kwaliteit van dit kernkapitaal? Is dit conform het Tier1 capital? Hoe verhoudt zich dit tot de afspraken uit Bazel III? Hoe ziet de implementatie van de maatregelen er precies uit? Wat zijn de gevolgen van deze afspraken voor de concurrentieverhoudingen tussen banken in het eurogebied en die in de rest van de EU? Deze afspraken zijn al gemaakt op de Europese Raad nog voor aanvang van de Eurotop. In hoeverre is hierbij dan ook rekening gehouden met de maatregelen die op de Eurotop zijn genomen ten aanzien van Griekenland? Met andere woorden: is het bankwezen hier voldoende op voorbereid? De Nederlandse banken hebben in 2009 forse maatregelen opgelegd gekregen naar aanleiding van de interventies in de Nederlandse financiële sector. Zal dat in de toekomst ook gebeuren bij andere EU banken in het geval van staatsteun zodat er een gelijk speelveld kan worden gegarandeerd? De Commissie geeft aan de staatsteun nauwgezet te monitoren. Op welke wijze wordt dat vormgegeven?

*D66*

Zij constateren dat de nationale toezichthouders moeten toezien dat bovenmatige de-leveraging wordt voorkomen om de kredietverlening op peil te houden. Kan de minister toelichten hoe dit gaat gebeuren? De leden van de D66-fractie krijgen signalen dat banken nu vooral de kredietverlening willen verlagen in plaats van meer eigen vermogen te willen aantrekken. Kan de minister toelichten hoe dit voorkomen kan worden? Kunnen de toezichthouders ingrijpen als dit dreigt te gebeuren? De leden van de fractie constateren dat het IMF recent heeft gezegd dat er voor een herkapitalisatie van de Europese banken minimaal 200 mrd euro nodig zou zijn. Voor de voorgestelde herkapitalisatie is 100 miljard euro nodig. Kan de minister toelichten waardoor dit verschil wordt veroorzaakt? Wat zou IMF bij voorkeur zien als «veilige buffer» en waarin verschilt de IMF-aanbeveling van de afspraken die nu zijn gemaakt?

### *GroenLinks*

De genoemde leden verwelkomen onder andere de sterkere eisen aan het kernkapitaal, het beperken van bonussen en dividend bij gesteunde banken. Graag horen zij op welke wijze deze afspraken worden uitgewerkt. Ook vragen zij het kabinet waarom er alleen gekozen is voor bestuurders en niet voor bijvoorbeeld handelaren en andere bankmedewerkers? Zij vragen zich af in welk traject de motie Sap c.s. zal worden uitgevoerd aangaande de scheiding van nuts- en zakenbankactiviteiten in dit kader. Graag ontvangen zij een plan van aanpak inclusief tijdsplan over hoe deze Kamerbreed aangenomen motie door dit kabinet uitgevoerd zal worden. Op welke wijze denkt het kabinet dit onderwerp te agenderen in Europa?

### **Antwoord**

De Europese Raad heeft op basis van voorstellen van de European Banking Authority (EBA) besloten tot een verplichte herkapitalisatieronde voor Europese banken, waarbij zij na waardering van staatsobligaties tegen marktwaarde (met als peilwaarde 30 september 2011) hun kernkapitaal (core tier 1 ratio) op 9% moeten brengen voor 1 juli 2012. Deze maatregel heeft tot doel het vertrouwen van de financiële markten in de soliditeit van banken terug te brengen door hen te verplichten tijdelijk aanzienlijke extra kapitaalbuffers aan te houden. De gekozen methode van herkapitalisatie adresseert de zorgen van marktpartijen doordat zij zich richt op de kern van het probleem (de sterk verminderde waarde van obligaties van perifere EU lidstaten) en het vereiste kernkapitaal op een hoog niveau brengt. Het aanhouden van deze extra buffers stelt banken in staat om ook wanneer zich meerdere schokken gelijktijdig voordoen hun kapitaalniveau adequaat te houden.

Banken worden geacht op 30 juni 2012 aan de gestelde eisen te voldoen. De ER heeft geen sanctie vastgesteld voor het niet halen van de doelstelling. Banken hebben echter een sterke prikkel om dit te doen, omdat zij anders het risico lopen het vertrouwen van de financiële markten te verliezen. Dit kan sterk negatieve implicaties voor hun financieringskosten hebben. Deze sanctionering door de markt zou een afdoende stok achter de deur moeten vormen.

De vaststelling van de kapitaalbehoefte zal, net als bij de EBA stresstest in juni dit jaar, geschieden op basis van de regels die vastgelegd zijn in de Capital Requirement Directive III (CRD III, die gebaseerd is op Basel 2.5). Deelname aan de herkapitalisatieronde is verplicht voor alle banken die ook aan de stresstest in juni 2011 hebben deelgenomen, op een aantal kleine, niet over de landsgrenzen heen opererende instellingen na.<sup>1</sup> Het betreft banken uit EU lidstaten van binnen en buiten de Eurozone. Er zijn dus geen gevolgen voor de concurrentieverhoudingen tussen banken in het Eurogebied en die in de rest van de EU. Indien een bank nieuwe staatssteun nodig heeft om te kunnen voldoen aan de tijdelijke additionele kapitaaleisen, zullen de betrokken bank en lidstaat dit aan de Europese Commissie moeten melden. Deze zal, conform het vigerende staatssteunkader<sup>2</sup>, bepalen welke corrigerende maatregelen de instelling krijgt opgelegd. Op deze wijze borgt de Europese Commissie een gelijk speelveld.

De EBA heeft op haar website ([www.eba.europa.eu](http://www.eba.europa.eu)) een lijst gepubliceerd waarop zij per lidstaat aangeeft wat de voorziene additionele kapitaalbehoefte is.<sup>3</sup> Voor Nederland is deze nul. Het betreft hier voorlopige berekeningen op basis van gegevens uit juni 2011. De EBA zal in de loop van november definitieve cijfers presenteren op basis van de cijfers per 30 september 2011. Banken die extra kapitaal nodig hebben, moeten voor eind 2011 een herkapitalisatieplan ter goedkeuring voorleggen aan de nationale toezichthouder. Instellingen dienen hun plannen ook met de

<sup>1</sup> Een overzicht van alle deelnemende banken is te vinden via: <http://www.eba.europa.eu/cebs/media/aboutus/>

<sup>2</sup> [News%20and%20Communications/Sovereign-capital-shortfall\\_Methodology-FINAL.pdf](#).

<sup>3</sup> Het vigerende staatssteunkader is het tijdelijke kader dat de Europese Commissie in 2008 heeft ontwikkeld voor staatssteun aan de financiële sector, waarvan de regels sinds 2008 meermaals zijn aangescherpt.

<sup>3</sup> De EBA verstrekt geen gegevens over individuele instellingen. Ook meldt zij niet hoeveel banken extra kapitaal nodig hebben. De totale afschrijvingen op grond van het op marktwaarde waarden van staatsobligaties bedragen volgens EBA zo'n € 40,6 miljard. Een deel van dit bedrag (welk deel is op basis van de beschikbare cijfers niet duidelijk) vangen banken op door bestaande buffers. Het andere deel telt samen met de vereiste stijging van de core tier 1 ratio naar 9% op tot de totale kapitaalbehoefte van € 106,4 miljard.

EBA te bespreken. Banken kunnen hun kapitaalpositie versterken door het ophalen van kapitaal op de markt (aandelenemissie), het niet uitkeren van bonussen, het inhouden van winsten, het verkopen van onderdelen en het afbouwen van activa met een hoog risicogewicht.

Toezichthouders zullen bij het geven van goedkeuring voor herkapitalisatieplannen nadrukkelijk de impact van deze plannen op de kredietverlening meewegen. Onder andere door banken op te leggen dividend in te houden en bonussen niet uit te keren, kunnen zij een sterke daling van de kredietverlening tegengaan. Over de reikwijdte van de op te leggen beperkingen aan de uitkering van bonussen en dividend (bijvoorbeeld alleen een bonusbeperking voor bestuurders of ook voor andere medewerkers) heeft de ER geen besluit genomen. Dit is een bevoegdheid van de nationale autoriteiten, waarbij de EBA een sterke monitoring en peer review zal hanteren. Bij de nadere uitwerking van de besluitvorming inzake de herkapitalisatie van banken zal Nederland zich inzetten voor een zo behoud van een gelijk speelveld.

De afslag die banken op Griekse obligaties moeten nemen bij het berekenen van hun kapitaalbehoefte is groot genoeg om de voorgestelde vrijwillige nominale afwaardering op te vangen. Het bankwezen is dus voldoende voorbereid om de financiële gevolgen van de voorgestelde herstructurering van de Griekse schuld op te vangen.

Het IMF kwam in een eerder stadium met een hogere inschatting van de kapitaalbehoefte van Europese banken dan de EBA. Hieraan ligt een aantal redenen ten grondslag. Ten eerste gaat het IMF uit van cijfers van eind 2010. Hierdoor worden maatregelen die banken in 2011 hebben genomen om hun kapitaalpositie te versterken niet meegenomen. Ten tweede berekent het IMF de afslag op perifere staatsobligaties op basis van Credit Default Swap (CDS) spreads, terwijl de EBA dit doet aan de hand van de marktwaarde van obligaties. Het IMF neemt zo het verliesdempende effect van de lagere risicovrije rentevoet niet mee. Ten derde kijkt het IMF alleen naar de verliezen op obligaties van perifere lidstaten, terwijl de EBA ook de winsten op veilige Nederlandse en Duitse obligaties meeneemt. Dit heeft een gunstig effect op de kapitaalpositie van banken die veel van deze obligaties op hun balans hebben (zoals de Nederlandse). Tot slot heeft het IMF bij het berekenen van de kapitaalbehoefte niet volledig rekening gehouden met al genomen voorzieningen voor verliezen.

De uitvoering van de motie Sap komt aan de orde wanneer met uw Kamer gesproken zal worden over de nota «Financiële stabiliteit, bescherming van spaargeld in het depositogarantiestelsel en het combineren van verschillende bancaire activiteiten binnen een bank» van 7 juli jl.<sup>1</sup>. Deze nota presenteert een actieplan om banken in tijden van crisis scheidbaar te maken. Onderdeel van dit plan zijn o.a. een onderzoek naar de mogelijkheid om het depositogarantiestelsel (DGS) in het geval van een bankfaillissement preferent schuldeiser te maken, extra buffers voor systeemrelevante instellingen, strengere eisen aan het handelsboek (maar geen verbod omdat het handelsboek noodzakelijk is voor risicobeheer), en betere interventiemogelijkheden voor DNB en het Ministerie van Financiën (via bijvoorbeeld de interventiewet).

## **Landen**

### *VVD*

Aangezien de structurele oplossing van de eurocrisis ligt in het betu- gelen van de uit de hand gelopen overheidsfinanciën in diverse landen, vragen de leden van de VVD-fractie hoe de maatregelen die van Italië en

<sup>1</sup> Zie Kamerstukken II 2010/2011, 31 980 nr. 51.

Spanje worden gevraagd, worden afgedwongen. Wat is bijvoorbeeld de afdwingbaarheid van een verhoging van de Italiaanse pensioenleeftijd voor het eind van het jaar? Welke stok achter de deur hebben de andere euro-lidstaten ingeval Italië en Spanje hun afspraken niet nakomen?

*PvdA*

In het statement van de Europese leiders wordt expliciet aandacht besteed aan Italië en Spanje. De leden van de PvdA-fractie vragen in hoeverre het beschrevene bindend is? Hebben deze landen zich hiermee vastgelegd op wat er beschreven wordt in het statement? Wie ziet erop toe? Wat zijn de instrumenten en sancties in het geval dat de landen zich er niet aan houden?

*PVV*

In het verslag staat dat landen zelf verantwoordelijk zijn voor de te nemen maatregelen. De Commissie gaat nauw toezien op de implementatie. Hoe wordt dit toezicht vormgegeven en welke garanties en sancties zijn mogelijk om deze begrotingsdiscipline af te dwingen? M.a.w. wat zijn de consequenties wanneer Italië of Spanje zich niet aan de plannen en toezeggingen houden?

*D66*

De leden van de fractie van D66 constateren dat er afspraken zijn gemaakt met Italië en Spanje om budgettaire maatregelen te nemen en de structuur van hun economie te versterken. Kan de minister toelichten welke mogelijkheden de Europese Raad of de Europese Commissie hebben om sancties op te leggen als de landen zich niet aan de gemaakte afspraken houden?

*GroenLinks*

De leden van de GroenLinks fractie lezen dat is besloten dat landen die het economisch niet goed doen zelf hun zaakjes moeten gaan opknappen. Welke stokken zijn er achter de hand om mee te slaan als het hervormingstempo in met name Spanje en Italië achterblijft bij hetgeen noodzakelijk is? Waarom wordt binnen het SGP een schuld van 113% BBP toegestaan voor Italië? En is begrotingsevenwicht wel voldoende om deze schuld verder te doen laten afnemen?

*ChristenUnie*

Hoe stevig zijn de gemaakte afspraken? Wat betekent «nauw toezien op de implementatie» door de Commissie? Zijn er afspraken gemaakt over eventuele sancties bij niet nakomen van gemaakte afspraken, en zo ja, om wat voor sancties gaat het dan?

### **Antwoord**

Italië en Spanje hebben aangegeven additionele maatregelen te nemen en zij zullen strikt worden gemonitord. Qua afdwingbaarheid is ten eerste van belang dat de financiële markten nauwgezet in de gaten houden wat deze landen doen. Het niet doorvoeren van deze maatregelen zal dan ook direct leiden tot hogere rentes van deze landen. Daarnaast heeft de Eurozonetop de druk op deze landen sterk opgevoerd door deze landen uit te lichten in de conclusies, aan te geven welke maatregelen deze landen gaan nemen, en daarbij in te zetten op een concreet tijdpad en strikte monitoring. De Commissie zal hiertoe in de loop van november een analyse maken die op 29 november zal worden besproken in de Eurogroep. Ten derde is van belang dat in december de nieuwe afspraken van het six pack in werking zullen treden. Het six pack komt de afdwingbaarheid ten goede omdat het makkelijker wordt om landen sancties op te leggen (uiteindelijk een boete van 0,2% BBP) als deze zich niet aan de afspraken houden. Bovendien hebben alle eurolanden het commitment uitgesproken om zich te houden

aan de aanbevelingen van de Commissaris voor economische en monetaire aangelegenheden.

Overigens is het van belang dat deze landen wel een buitensporig tekort hebben, maar geen programmaland zijn. Programmalanden zullen, conform de Nederlandse inzet, moeten voldoen aan strenge eisen die vastgelegd worden in een Memorandum of Understanding (MoU).

Wat betreft de schuldontwikkeling, geeft het Verdrag van Lissabon aan dat landen een schuld lager dan 60% BBP moeten hebben of dat deze schuld in voldoende mate afnemend moet zijn. Het six pack zorgt er voor dat er voor het eerst gekwantificeerd wordt wat in voldoende mate afnemend is. Landen met een schuld boven de 60% BBP, dus ook Italië en Spanje, moeten in vervolg ieder jaar de schuld boven de 60%-grens met gemiddeld 1/20<sup>e</sup> deel laten afnemen. De door Italië toegezegde privatisering en het structurele overschot in 2014 zullen dit moeten bewerkstelligen.

*VVD*

Hoeveel tijd hebben beide landen gekregen om hun plannen bekend te maken én in te voeren?

*PVV*

Welke hervormingen en bezuinigingen gaan Italië en Spanje doorvoeren om het marktvertrouwen weer terug te winnen?

*CDA*

Spanje en Italië hebben forse toezeggingen gedaan om zelf maatregelen te nemen om het marktvertrouwen te herwinnen. Kan het kabinet een overzicht geven van de precieze maatregelen die Italië en Spanje gaan nemen?

*ChristenUnie*

Kan het kabinet in dit verband aangeven wat de Italiaanse toezeggingen zijn, en wat de verwachting is qua uitvoering hiervan?

### **Antwoord**

In de conclusies van de Eurozonetop van 26 oktober zijn de maatregelen die Italië en Spanje zullen nemen in algemene zin omschreven. Spanje zal, naast de reeds aangekondigde consolidatiemaatregelen (die erop gericht zijn het tekort dit jaar te verlagen van 9,2% naar 6,0%), maatregelen nemen om de concurrentiekracht te verhogen, de potentiële groei te versterken en om een daling van de zeer hoge werkloosheid te bewerkstelligen. Dit vergt onder meer een verdere flexibilisering van de arbeidsmarkt en loonvorming, en maatregelen om de dienstensector te hervormen.

Italië heeft tijdens de Eurozonetop van 26 oktober nogmaals bevestigd in 2013 begrotingsevenwicht te zullen bereiken, en in 2014 een structureel begrotingsoverschot te zullen noteren. In dat jaar zal ook de schuldquote moeten dalen naar 113% van het BBP, na een piek van naar verwachting 120% in 2012. Minister-President Berlusconi heeft toegezegd uiterlijk eind januari 2012 in het Italiaanse parlement maatregelen te zullen voorleggen om te verzekeren dat het begrotingsevenwicht in 2013 gerealiseerd zal worden. Uiterlijk medio 2012 zal een regel voor begrotingsevenwicht in de grondwet worden opgenomen.

Om de schuldquote zo snel mogelijk naar beneden te brengen is het voorts essentieel dat Italië maatregelen neemt om de potentiële groei te verhogen. Hiertoe zal de pensioenleeftijd geleidelijk worden verhoogd

naar 67 jaar in 2026, waarbij voor het einde van het jaar een tijdspad zal worden gepresenteerd voor de implementatie van deze toezegging. Italië zal structurele hervormingen doorvoeren op het terrein van de arbeidsmarkt (onder meer om de mobiliteit van ambtenaren te vergroten en het ontslagrecht te versoepelen), het verminderen van de administratieve lasten, en het verbeteren van de efficiëntie van de publieke dienstverlening. Italië zal een deel van de reductie van de schuldquote bereiken door het privatiseren van staatsactiva.

Het is essentieel dat Italië op zeer korte termijn een verdere uitwerking van de genoemde maatregelen geeft. De druk van de financiële markten op Italië blijft hoog. Om het vertrouwen van investeerders te behouden zal de Italiaanse politiek moeten laten zien in staat te zijn de problemen te onderkennen en pijnlijke maatregelen te nemen om deze te adresseren. Tijdens de Eurotop is bepaald dat de Commissie nauw zal toezien op de verdere uitwerking van de genoemde maatregelen en op hun implementatie.

*PVV*

Indien Italië zich niet (voldoende) houdt aan haar toezeggingen, kan het land dan toch aanspraak maken op het noodfonds?

### **Antwoord**

De Europese Commissie en de Eurogroep zullen er scherp op toezien dat Italië zich houdt aan de maatregelen die tijdens de Eurozonetop zijn toegezegd. De PCCL -precautionary conditioned credit line- vereist dat landen ex-ante solide en verantwoord budgettair beleid voeren.

*PVV*

Acht u de Italiaanse staatsschuld van 1 800 miljard (120% BBP) houdbaar? De rente op Italiaanse staatsobligaties is op 28 oktober opgelopen tot 6,06% (10-jarige leningen). Italië zal in 2011 nog voor 137 miljard moeten ophalen en in 2012 voor 260 miljard. Wat betekent dit voor de Italiaanse staatsschuld en de Italiaanse kredietwaardigheid? Waarop is de toezegging van Italië gebaseerd dat Italië in 2013 zijn begroting in evenwicht zal hebben en vanaf 2014 een structureel begrotingsoverschot zal verwezenlijken? Van welke economische groei wordt hier uitgegaan?

### **Antwoord**

Zolang Italië solide budgettair- en economisch beleid zal voeren, is de Italiaanse staatsschuld houdbaar. Er bestaat geen direct verband tussen de Italiaanse financieringsbehoefte in 2011 en 2012 en het oplopen van de Italiaanse staatsschuld of de Italiaanse kredietwaardigheid. De totale financieringsbehoefte bestaat immers uit het herfinancieren van bestaande, aflopende schuld en nieuwe schuldemissie (met name tekortfinanciering). In de voorjaarsvoorspelling van de Europese Commissie wordt voorzien dat de Italiaanse schuld in 2012 zal pieken op 120,3% BBP. In november verschijnt de najaarsvoorspelling van de Commissie, met actuele ramingen.

Italië heeft reeds in augustus dit jaar toegezegd in 2013 een begrotingsevenwicht te zullen bereiken. Hiertoe is inmiddels in het parlement een pakket consolidatiemaatregelen van 60 miljard euro (circa 3,5% BBP) aangenomen. Indien dit pakket onvoldoende blijkt te zijn om begrotingsevenwicht te realiseren, zullen additionele maatregelen doorgevoerd moeten worden.

Op dit moment gaat het Italiaanse Ministerie van Financiën uit van een economische groei van 0,7% in 2011, 0,6% in 2012, 0,9% in 2013 en 1,2% in 2014. Tijdens de Eurozonetop van 26 oktober is bepaald dat nationale

begrotingen gebaseerd moeten zijn op onafhankelijke ramingen. Italië mag dus bij de komende begrotingen geen gebruik maken van onrealistisch positieve groeiramingen.

VVD

Hoe ziet de route naar besluitvorming over een nieuw EU-IMF programma voor Griekenland voor het einde van het jaar er uit? Wat zijn de onderwerpen waarover nog overleg plaatsvindt met het IMF en wat is de inzet van de Eurozone daarbij? Over het EFSF wordt gesteld dat een verdere verhoging van middelen kan worden bereikt door nog nauwer samen te werken met het IMF. Wat verwacht u in dit opzicht van het IMF? Wat wordt verstaan onder nog nauwere samenwerking? Op welke wijze wordt getracht de rest van de wereld via het IMF bij de oplossing van de schulden crisis (waarvan de gevolgen zich niet alleen tot Europa beperken) te betrekken?

#### **Antwoord**

De verwachting is dat de Board van het IMF begin november besluit over uitkering van de zesde tranche onder het oorspronkelijke programma. Daarna kan Griekenland bij het IMF en de eurolanden een officiële aanvraag indienen voor het aanvullende programma zoals bij de Eurozonetop van 21 juli besproken is. Verregaande structurele hervormingen en begrotingsconsolidatie zullen wederom een zeer belangrijk onderdeel zijn van de beleidsconditionaliteit. Het onder controle krijgen van de overheidsfinanciën en verhogen van de potentiële groei zijn vereisten voor een duurzaam herstel van de Griekse schuldhoudbaarheid. Alleen een reductie van de uitstaande schuld door middel van een afslag op de uitstaande obligaties is daarvoor niet voldoende.

Op korte termijn zal Griekenland spreken met zijn private crediteuren teneinde overeenstemming te bereiken over een obligatieomruil. Ondertussen zullen het IMF, de Commissie en de ECB met Griekenland overleggen over de beleidscondities die aan een aanvullend programma verbonden zullen zijn. Tijdens de Eurozonetop van 26 oktober is bepaald dat er voor het einde van het jaar duidelijkheid zal zijn over een aanvullend programma voor Griekenland van het IMF en de eurolanden. Voorzien is dat de daadwerkelijke obligatieomruil begin 2012 plaats zal vinden.

Naast de bijdrage aan de huidige programma's wordt van het IMF ook gevraagd additionele financiering te mobiliseren. Er zal in de komende weken bezien worden of niet-euro landen, al dan niet via het IMF, een additionele bijdrage kunnen leveren aan de versterking van de Europese noodfaciliteit. Zoals in de conclusies van de Eurozonetop van 26 oktober is aangegeven, wordt daarbij gedacht aan Special Purpose Vehicle-constructies. Omdat het IMF alleen aan landen mag lenen zal een bijdrage via het IMF aan het EFSF moeten worden ondergebracht in een daarvoor op te richten SPV, dit kan worden gezien als een aparte rekening bij het IMF.

VVD

Dit versterkte toezichtsregime zal onmiddellijk van kracht worden in Griekenland waarbij de Trojka een permanent monitoring team in Griekenland zal stationeren die de voortgang die Griekenland maakt continu evalueert. Kan de rol van dit monitoring team nader worden toegelicht? Welke bevoegdheden krijgt dit monitoring team bijvoorbeeld? Liggen er al concrete voorstellen ter versterking hiervan op tafel en wanneer kunnen deze in werking treden? Met Griekenland wordt een nieuwe memorandum van overeenstemming opgesteld. Wat is de planning wanneer dit klaar moet zijn? In de conclusies van de Eurotop

staat, dat de Commissie de trojka zal helpen om de door de Griekse regering te treffen maatregelen te toetsen aan de toezeggingen uit het programma. Betekent dit een versterking van de positie van de Commissie ten nadele van de andere partners in de trojka (IMF, ECB) of wordt hier iets anders mee bedoeld?

*CDA*

Er is bepaald dat er een regime van versterkt toezicht zal gelden voor programmalanden die zich niet aan het programma houden. Zo komt er een permanent team van het IMF/Trojka team in Griekenland. Wat worden de bevoegdheden van dit team? Wanneer is hierover meer duidelijkheid?

*SP*

De commissie zal in nauwe samenwerking met de trojka toezien op het Griekse programma. Betekent dit dat primair de Commissie met nationale experts zal toezien op het programma en niet primair het IMF? Is IMF-betrokkenheid voor de gehele duur van het programma gegarandeerd of is dat niet langer een voorwaarde?

### **Antwoord**

Tijdens de Eurozonetop van 26 oktober is bepaald dat een versterkt toezichtsregime zal gelden voor programmalanden die zich niet houden aan het tekortreductiepad in hun programma. Dat zal onmiddellijk gaan gelden voor Griekenland. Onderdeel van dit verscherpte toezicht zal zijn dat de Commissie, samen met haar Trojka partners, een permanente missie in Athene zal stationeren, die dagelijks contact zal kunnen hebben met de Griekse autoriteiten. Op deze manier kan de Trojka bijvoorbeeld snel controleren of wetgeving die bij het parlement wordt ingediend overeenkomt met de maatregelen die worden geëist, en kan zij snel problemen bij de implementatie van deze maatregelen signaleren. Er zal nauw contact zijn tussen dit permanente team en de Task Force die de technische coördinatie voor Griekenland coördineert, zodat bij implementatieproblemen snel ondersteuning verleend kan worden. Er was reeds een permanente IMF vertegenwoordiger aanwezig in Athene. Vooruitkijkend zullen de Commissie en het IMF hun gezamenlijke monitoring voortzetten. De instelling van dit permanente monitoringsteam zal niet leiden tot een verschuiving van de verhoudingen binnen de Trojka ten nadele van het IMF. In dit kader wijs ik u erop dat het IMF reeds een permanente vertegenwoordiger in Athene heeft.

In de eerstkomende Eurogroep (op 7 november) zullen verdere details over het functioneren en de bevoegdheden van deze permanente vertegenwoordiging worden ingevuld. Wat Nederland betreft moeten die zo snel mogelijk vastgesteld worden, zodat het versterkte toezichtsregime zo snel mogelijk van kracht zal zijn.

*PvdA*

Toen de problemen in de eurozone begonnen, heeft Nederland gepleit voor deelname van het IMF. Wat wordt de rol van het IMF in de nieuwe afspraken, ook ten opzichte van andere landen dan Griekenland?

### **Antwoord**

Nederland heeft er vanaf het allereerste begin op geïnsisterd dat het IMF betrokken zou worden bij alle steunoperaties voor eurolanden, juist vanwege de grote ervaring in het opzetten en monitoren van steunprogramma's. Het IMF is tot nu toe zowel in financiële zin als qua expertise zeer nauw betrokken geweest bij de programma's voor Griekenland, Ierland en Portugal, zowel bij het opzetten en goedkeuren van de programma's als bij de monitoring. Dat betrokkenheid van het IMF bij steunprogramma's altijd actief nagestreefd zal worden is, mede op



aandringen van Nederland ook expliciet door de eurolanden afgesproken. Het IMF zal, wederom zowel wat betreft de financiering als expertise, betrokken zijn bij het aanvullende Griekse programma. Op dit moment is nog niet duidelijk hoe groot de financiële betrokkenheid van het IMF daarbij zal zijn. Al bij de Eurozonetop van 21 juli gaf het IMF aan geen deel te zullen hebben in de financiering van de middelen om PSI tot stand te brengen.

Wat betreft eventuele steun aan andere landen: het IMF zal altijd een rol hebben in de totstandkoming en de monitoring van beleidsconditionaliteiten. Bij leningenprogramma's en kredietlijnen zal Nederland altijd actief ingezet worden op een zo groot mogelijk IMF-aandeel in de financiering. De besluitvorming over de omvang van de IMF deelname vindt plaats in de IMF board. Het spreekt voor zich dat Nederland zich als lid van de board sterk maakt voor maximale betrokkenheid. Bij EFSF-instrumenten waar geen IMF-equivalent voor is (zoals secundaire marktopkoop) is een financiële rol voor het IMF niet goed denkbaar.

Ook bij de verruiming van middelen van het EFSF wordt samenwerking met het IMF voorzien. Hoe deze betrokkenheid vorm krijgt, is nog onderwerp van overleg met het IMF. De regering ziet erop toe dat de expertise van het fonds ook hier optimaal wordt benut.

*PvdA*

Hoe reëel is het dat Griekenland nog een extra bedrag van 15 miljard euro op gaat halen met privatiseringen? Wie ziet hierop toe? Wat gebeurt er indien dit niet lukt?

*PVV*

Griekenland moet 15 miljard extra privatiseren. Komt dit bovenop de 50 miljard aan privatisering? Hoeveel heeft Griekenland tot nu toe al geprivatiseerd?

*ChristenUnie*

Gesproken wordt over een extra opbrengst van 15 miljard euro uit privatisering in Griekenland. Hoe reëel is dit bedrag van 15 miljard euro? Wat is de huidige stand van zaken m.b.t. privatisering in Griekenland? Op welke termijn moet Griekenland aan deze 15 miljard extra privatiseringinkomsten voldoen? Is dat ook voor 2014?

### **Antwoord**

De Griekse staat heeft een zeer omvangrijk portfolio aan staatsactiva. Het IMF heeft deze eerder gewaardeerd op circa 100% BBP (circa 220 miljard euro). In het kader van het steunprogramma verplichtte Griekenland zich er reeds toe voor 50 miljard euro (circa 20% BBP) te privatiseren. Griekenland heeft nu toegezegd 15 miljard extra te zullen privatiseren, bovenop de privatiseringen van 50 miljard euro. Bij het vaststellen van het aanvullende programma voor Griekenland zal de deadline voor deze additionele privatiseringen worden vastgesteld.

In de afgelopen maanden is gebleken dat Griekenland momenteel achterloopt bij de privatiseringsdoelstelling in het programma. Hoewel een aanzienlijk deel van de staatsactiva zijn overgeheveld naar het onafhankelijke privatiseringsvehikel, zal Griekenland voor het einde van 2011 nog maar voor 1,7 miljard euro geprivatiseerd hebben. Daarom heeft de Trojka de einddoelstelling om onder het oorspronkelijke programma voor 50 miljard euro te privatiseren gehandhaafd. In de komende maanden zal Griekenland er alles aan moeten doen dit proces te versnellen. Door striktere monitoring die voor Griekenland zal gaan gelden zal de Trojka hier nauw op toe gaan zien. De huidige vertraging

betekent echter niet dat het totale privatiseringsdoelstelling niet haalbaar zou zijn. De Trojka blijft erop toezien dat Griekenland de juiste stappen zet om deze doelstelling te bereiken. Dat zal ook gelden voor de extra privatiseringen van 15 miljard euro die Griekenland tijdens de Eurozonetop van 26 oktober heeft toegezegd.

*CDA*

Er wordt in het verslag opgemerkt dat de situatie ten aanzien van de schuldhoudbaarheid van Griekenland ten opzichte van 21 juli ernstig verslechterd is. Kan het kabinet dit cijfermatig illustreren? Hoe kan het zijn dat deze situatie zo ernstig is verslechterd, behalve de verslechtering van de economische omstandigheden? Graag een nauwkeurige beschrijving van de factoren die hiertoe hebben geleid? Hoe hoog is de extra financieringsbehoefte van Griekenland?

**Antwoord**

De financiële situatie in Griekenland is verslechterd als gevolg van een aantal factoren. Ten eerste zal de Griekse economie in 2011 een diepere krimp laten zien dan eerder werd verwacht: 5,5% in plaats van 3,8%. Dat leidt tot lagere belastinginkomsten en hogere uitgaven aan bijvoorbeeld sociale uitkeringen. Ook is de mondiale groei lager dan eerder werd aangenomen. Dit zorgt voor lagere netto uitvoer, en wederom tot lagere belastinginkomsten. Tenslotte heeft Griekenland niet alle maatregelen uit het programma voldoende rigoureus geïmplementeerd. Dit zorgt ervoor dat de gerealiseerde begrotingsconsolidatie lager is dan in het programma werd voorzien.

*CDA*

De bijdrage voor de periode 2011–2014 door de overheden bedraagt maximaal EUR 130 miljard? Wat wordt er bijgedragen voor de periode 2014–2020, waarover op 21 juli nog wel afspraken waren gemaakt?

**Antwoord**

Bij de Eurozonetop van 26 oktober zijn geen afspraken gemaakt over de financiering van Griekenland in de periode 2015–2020. De 100 miljard Euro die is gereserveerd heeft betrekking op de financieringsbehoefte van Griekenland tot eind 2014. Als onderdeel van de PSI wordt ervoor gezorgd dat de financieringsbehoefte uit hoofde van herfinanciering van aflopende Griekse staatsobligaties sterk wordt ingeperkt, ook voor de periode 2015–2020.

*CDA*

Wanneer wordt een beslissing genomen over de betrokkenheid van het IMF? Graag een concrete datum noemen waarop hierover duidelijkheid zal zijn. Na afloop van de top van 21 juli is er eigenlijk nooit duidelijkheid gekomen over de betrokkenheid van het IMF. Kan het kabinet aangeven wat er wordt gedaan om ervoor te zorgen dat er nu op korte termijn duidelijkheid is over de concrete betrokkenheid van het IMF?

*D66*

De leden van de fractie van D66 constateren dat er nog geen overeenstemming is voor de bijdrage van het IMF aan het pakket. Kan de minister toelichten op welke termijn hij hierover afspraken verwacht? En wat is de reden dat er nog niet is besloten over de bijdrage van het IMF? Heeft dit te maken met de houdbaarheidsanalyse van de Griekse schuld en de beperking van het IMF om geen steun te mogen verlenen aan een land zonder dat er zicht is op het oplossen van het solvabiliteitsprobleem? Is het denkbaar dat het IMF niet deel zal nemen aan het pakket van Griekenland en wat zijn hiervan dan de gevolgen?

**Antwoord**

Tijdens de Eurozonetop van 26 oktober is bepaald dat er voor het einde van het jaar duidelijkheid zal zijn over een aanvullend programma voor Griekenland van het IMF en de eurolanden. Het IMF is opgeroepen een financiële bijdrage te leveren aan het aanvullende programma voor Griekenland. De Board van het IMF zal bepalen hoe groot de IMF-bijdrage precies zal zijn.

Dat er nog geen duidelijkheid is over de bijdrage van het IMF staat los van de schuldhoudbaarheidsanalyse. Over de betrokkenheid van het IMF kan pas een besluit worden genomen als er officieel een aanvraag voor een programma wordt gedaan. Het initiatief hiervoor ligt bij Griekenland.

*CDA*

In hoeverre is de mogelijkheid besproken dat Spanje en Italië zich «vrijwillig» zouden onderwerpen aan de conditionaliteit van het IMF/Trojka programma zonder dat ze ook daadwerkelijk financiële steun zouden ontvangen? Oftewel een precautionary programma, hetgeen mogelijk zou kunnen bijdragen aan het broodnodige herstel van het marktvertrouwen in deze landen? (conform de richtlijnen van het EFSF bestaat er al de mogelijkheid voor een precautionary programma).

**Antwoord**

Italië noch Spanje heeft een aanvraag gedaan bij de eurolanden of het IMF voor een zogeheten «precautionary» programma. Wel is duidelijk dat deze landen onder zeer zware druk kwamen van de eurolanden om onmiddellijk verdere stappen aan te kondigen om de houdbaarheid van de overheidsfinanciën te bestendigen en de economische groei te bevorderen, zonder dat er sprake is van een programma. De Europese Commissie en de Eurogroep zullen er nu scherp op toezien dat de beloften ingelast worden.

*CDA*

In hoeverre is er gesproken over de maatregelen die Frankrijk en eventuele andere landen zouden moeten nemen om het marktvertrouwen te herstellen in hun overheidsfinanciën?

**Antwoord**

De conclusies van de Eurozonetop van 2011 gaven aan dat alle eurolanden eraan gehouden zijn de noodzakelijk maatregelen te nemen om de houdbaarheid van de overheidsfinanciën te bestendigen. Dat geldt volgens de conclusies te meer voor landen die onder groeiende marktdruk staan.

De Franse president Sarkozy heeft daags na de Eurozonetop van 26 oktober 2011 aangegeven dat de groeiramingen die het Franse Ministerie van Financiën hanteert op dit moment te optimistisch zijn. De groeiverwachting zal neerwaarts worden bijgesteld, om beter aan te sluiten bij de groeiramingen van onafhankelijke instanties zoals het IMF. Sarkozy gaf tevens aan dat deze meer realistische groeiramingen additionele bezuinigingen van circa 6–8 miljard euro noodzakelijk maken. Deze komen bovenop de additionele bezuinigingen van 12 miljard die in augustus werden aangekondigd.

*GroenLinks*

Zijn de regeringsleiders bereid schuldaflossing eventueel op te schorten, tot de Griekse economische groei effectieve schuldaflossing mogelijk maakt?

### **Antwoord**

De eurolanden besloten tijdens de Eurozonetop van 21 juli reeds de looptijden van de leningen van de eurolanden aan Griekenland te verlengen van gemiddeld 7,5 jaar naar 15 tot 30 jaar. Er wordt geen verder uitstel van de schuldaflossing voorzien.

*ChristenUnie*

Kan het kabinet aangeven of en hoe de IMF nu betrokken is? Hoe officieel is dit? Wat moet worden verstaan onder «strict conditionality will apply in case of new (precautionary) programmes in line with IMF practices» en «further enhancement of the EFSF resources can be achieved by cooperating even more closely with the IMF»? Kan het kabinet aangeven hoe het tegenover een leidende rol van het IMF staat?

### **Antwoord**

Zowel het Nederlandse kabinet als de Tweede Kamer heeft altijd ingezet op een zo groot mogelijke rol voor het IMF in de steunprogramma's voor eurolanden, zowel wat betreft de financiering als de inhoudelijke expertise. Nederland zou in deze context positief staan tegenover een leidende rol voor het IMF. Tot nu toe heeft het IMF echter consequent aangegeven dat er een grens is aan de financiële betrokkenheid in leningenpakketten voor eurolanden waartoe het Fonds in staat is.

Het IMF blijft betrokken bij huidige en toekomstige steun aan eurolanden. De tekst «strict conditionality will apply in case of new (precautionary) programmes in line with IMF practices» geeft aan dat toekomstige EFSF programma's beleidscondities verbonden zullen zijn die in lijn zijn met de voorwaarden die het IMF hanteert. Het feit dat het IMF betrokken zal zijn bij de tot standkoming en monitoring van de beleidscondities verzekert dat dit het geval zal zijn. Nederland heeft geïnsisteerd op deze IMF betrokkenheid bij het vaststellen van de guidelines.

De tekst «further enhancement of the EFSF resources can be achieved by cooperating even more closely with the IMF» geeft aan dat in samenwerking met het IMF zal worden gezien of en hoe niet-eurolanden via het IMF een bijdrage kunnen leveren aan de versterking van de Europese noodfaciliteit.

*ChristenUnie*

Het Trojkarapport was erg kritisch over de schuldhoudbaarheid van Griekenland. Hoe reëel acht het kabinet de verschillende scenario's die de Trojka schetst? En hoe verhoudt dit pakket zich tot het worst case scenario dat door de Trojka is geschetst?

### **Antwoord**

In het Trojkarapport wordt geen oordeel geveld over de Griekse schuldhoudbaarheid. Dat oordeel verschijnt in de schuldhoudbaarheidsanalyse (Debt Sustainability Analysis – DSA) die op dit moment nog niet openbaar gemaakt is. Het Trojkarapport bevat evenmin een uitwerking van de gevolgen van verschillende scenario's voor de Griekse schuldhoudbaarheid.

### **Governance**

*VVD*

In paragraaf 28 van de conclusies is vermeld dat de Commissie het voornemen heeft om in de Commissie de rol van het bevoegde Commissielid te versterken wat betreft nauwer toezicht en aanvullende handhaving. Aan welke invulling wordt gedacht voor nauwer toezicht en aanvullende handhaving? In het verslag van de Europese Raad en

Eurozone Top staat dat binnen het directoraat-generaal van de Commissaris voor Economische en Financiële Zaken een Hoofd Economisch Analist wordt aangesteld die de besluitvorming door de Commissie in volledige onafhankelijkheid zal controleren. Kan deze constructie nader worden toegelicht? Op welke moment kan het bevoegde Commissielid aanbevelingen doen voor de uitvoering van het SGP en wanneer zullen deze bindend zijn? Worden deze afspraken nog verder uitgewerkt, bovenop het reeds overeengekomen six pack? Wat kan er gebeuren met de adviezen van de Commissie en de Raad tegen landen die in een buitensporigtekortprocedure zitten? Zijn er reeds plannen hiervoor een vast kader op te zetten, met bijbehorende maatregelen wanneer landen zich consequent niet aan de regels houden?

#### *PvdA*

De leden van de PvdA-fractie vragen ook naar de status van een eventuele Eurocommissaris? Komt deze er? En zo ja, wat worden zijn of haar taken? Krijgt hij dan ook de leiding of blijft de leiding in handen van de Europese leiders?

#### *PVV*

Bent u van mening dat dit pakket voldoende afspraken bevat ter handhaving van het SGP en ter uitvoering van de programma's? Welke governance afspraken zijn gemaakt om landen op de korte termijn te dwingen om hun overheidsfinanciën gezond te maken en aan de SGP-voorwaarden te voldoen? Hoe is het toezicht en sanctiemechanisme vormgegeven?

#### *CDA*

De positie van de Commissaris dhr. Rehn wordt versterkt met het oog op de onafhankelijke en objectieve rol van de Commissie. Welke bevoegdheden worden precies toegevoegd aan zijn portefeuille? Welke dwingende maatregelen kunnen worden ingevuld op basis van artikel 136 van het Verdrag van Lissabon om de governance te versterken? Kan de Commissie met de versterking van de positie de Commissaris voor de Euro en de Roadmap to Stability and Growth zich hiermee positioneren als onafhankelijke begrotingsautoriteit?

#### *SP*

De positie van de daarvoor aangewezen eurocommissaris wordt versterkt zodat het kan toezien op aangescherpte afspraken van het six-pack. Kan de minister aangeven op welke wijze deze positie wordt versterkt en welke nog niet eerder overeengekomen middelen deze eurocommissaris krijgt toegewezen om toe te zien op de gemaakte afspraken?

#### *D66*

De leden van de fractie van D66 constateren dat er verschillende afspraken zijn gemaakt over versterking van de governance. Een van de meest concrete is dat Commissaris Rehn de positie van vice-voorzitter krijgt. Kan de minister toelichten wat de beoogde reikwijdte is van de zelfstandige besluiten van Commissaris Rehn? Kan de commissaris landen ter verantwoording roepen, sancties uitdelen en heeft hij doorzettingsmacht? En hoe verhoudt de commissaris zich ten opzichte van de Europese Raad?

#### *CU*

Hoe verhouden de uitkomsten met betrekking tot governance zich tot de inzet van het kabinet voor een speciale eurocommissaris en begrotingsdiscipline?

Kan het kabinet aangeven hoe het «scherp toezien op» en «committeren aan» zich verhoudt tot de inzet van het kabinet? Wat zijn de gevolgen bij niet commiteren, of niet voldoen aan eerdere toezeggingen?

*CU*

Wat betekent het dat de Commissie en de Raad zich mogen uitspreken over begrotingen in geval van buitensporigtekortprocedure? Wat houdt dat in en hoe ver gaat dat?

Wat is het effect van deze interne wijzigingen voor de positie van de versterkte Commissaris ten opzichte van eurolidstaten en de naleving door lidstaten van gemaakte afspraken?

### **Antwoord**

Zoals wij u eerder meldden heeft de Europese Raad van 23 oktober een sterkere rol voor een Euro-Commissaris verwelkomd.

Vervolgens is daar door de Eurozonetop van 26 oktober jl. nadere invulling aan gegeven en is onder meer overeengekomen dat landen de aanbeveling van de Commissaris betreffende SGP zullen uitvoeren, waarmee de autoriteit van deze Euro-Commissaris door de Eurolanden is onderstreept.

De wijze waarop wordt omgegaan met de aanbevelingen van de Commissie inzake het SGP is, als bekend, reeds aangescherpt met de bereikte overeenstemming over het zogenaamde «six-pack». Hierin zijn onder meer afspraken gemaakt over het opleggen van sancties, waarbij een voorstel van de Commissie uiteindelijk slechts met een gekwalificeerde meerderheid in de Raad kan worden tegengehouden. In aanvulling hierop heeft de Commissie op de Eurozonetop van 26 oktober nieuwe wetgevingsvoorstellen aangekondigd die extra instrumenten, bovenop het six-pack, zullen bieden om maatregelen te kunnen nemen tegen landen die de regels van het SGP overtreden. Het betreft onder andere de mogelijkheid voor de Commissie en de Raad om begrotingen van lidstaten in een buitensporigtekortprocedure te beoordelen voordat deze door nationale parlementen worden vastgesteld, alsmede de bevoegdheid van de Commissie om de uitvoering van de begroting te monitoren en zo nodig aanpassingen voor te stellen. De Commissie zal in de eerste helft van november hiertoe voorstellen presenteren op basis van artikel 136 van het EU-Werkingsverdrag. Na het verschijnen van de Commissievoorstellen zult u hierover worden geïnformeerd.

Nederland heeft er bij de Commissie op aangedrongen een steviger en onafhankelijker rol van de Euro-Commissaris te bewerkstelligen. Dit heeft er onder meer in geresulteerd dat Commissievoorzitter Barroso de dag na de Eurozonetop heeft besloten de positie van Commissaris Rehn zodanig aan te passen dat de onafhankelijke en objectieve rol binnen de Commissie wordt versterkt. Zoals toegelicht in de brief aan uw Kamer met het verslag van de Eurozonetop krijgt Commissaris Rehn een zwaardere positie binnen de Commissie met grotere handelingsvrijheid en meer onafhankelijke ondersteuning, zoals het kabinet in de brief van 7 september jl. heeft voorgesteld (kamerstukken 21501-07, nr. 839). Dit wordt onder meer gerealiseerd door de benoeming van Commissaris Rehn als vice-president van de Commissie die naast zijn reeds bestaande verantwoordelijkheid voor Economische en Monetaire Zaken ook de Euro tot zijn takenpakket zal mogen gaan rekenen. De grotere handelingsvrijheid zal worden vastgelegd middels interne Commissiebesluiten die de onderlinge verhoudingen binnen het college betreffen. Verwacht wordt dat deze besluiten eerdaags worden genomen.

Wat betreft de verhouding van deze Commissaris ten opzichte van de Europese Raad zal hij de Commissievoorzitter bijstaan tijdens bijeenkomsten van de Europese Raad en de Eurozonetop, indien de agenda daar aanleiding toe geeft.

De Hoofd Economisch Analist heeft tot taak vanuit een onafhankelijke positie de analytische basis van de voorgenomen besluiten van de Commissaris te verifiëren en te kijken of de regels consistent worden toegepast. Hij of zij zal dus moeten beoordelen of de economische analyse die DG ECFIN produceert objectief is en of de door de Commissie voorgenomen besluitvorming consistent is en in lijn met eerdere precedentes. Het rapport dat door de Hoofd Economische Analist zal worden geverifieerd zal direct na afronding worden gepubliceerd. Doel hiervan is te bevorderen dat de besluiten van de Commissie gebaseerd zijn op objectieve, transparante en onafhankelijke analyse. Administratief gezien zal de Hoofd Economisch Analist aangesteld worden binnen het Directoraat-Generaal voor Economische en Financiële Zaken (DG ECFIN), maar deze positie is onafhankelijk en de Hoofd Economisch Analist hoeft dan ook geen verantwoordelijkheid af te leggen aan de Commissarissen (inclusief de Commissaris van DG ECFIN).

Naar de mening van het kabinet wordt met deze maatregelen een stevige en concrete basis gelegd voor het positioneren van een onafhankelijke Commissaris en worden bovendien verdergaande stappen mogelijk maakt.

Daarnaast is afgesproken om in december verder te spreken over versterking van de governance van de eurozone, waaronder strakkere begrotingsdiscipline. De Voorzitter van de Europese Raad, de voorzitter van de Eurogroep en de voorzitter van de Commissie zijn gevraagd na te gaan welke initiatieven mogelijk zijn om dat doel te bereiken, inclusief via een mogelijke Verdragswijziging. Een verdere uitbreiding van de bevoegdheden van deze Commissaris en mogelijkheden voor verdergaand onafhankelijk en afdwingbaar toezicht, zouden in deze voorstellen hun beslag kunnen krijgen.

*VVD*

De inzet om nationale begrotingen op realistische onafhankelijke groeiprognoses te baseren, zoals dat ook in Nederland gebeurt, kan op steun van de leden van de VVD-fractie rekenen. Zijn er concrete afspraken gemaakt over de invulling van deze maatregel? Bijvoorbeeld door het instellen of versterken van onafhankelijke nationale instituties voor begrotingscontrole?

#### **Antwoord**

Het is erg positief dat de conclusies van de Eurozonetop aangeven dat begrotingen op onafhankelijke ramingen moet worden gebaseerd. Nederland dringt hier al jaren op aan, maar tot dusver was hier weinig steun voor. Nederland zal de komende maanden aandringen op een zo strikt mogelijke invulling van deze afspraak, onder andere door het versterken van onafhankelijke nationale instituties voor begrotingscontrole.

*PvdA*

In het statement van de euroleiders staan zinsneden over verder economische integratie. Kan hier nadere uitleg over gegeven worden? Zijn hier additionele afspraken over gemaakt?

**Antwoord**

In de brief van het kabinet over de toekomst van de Economische en Monetaire Unie (kamerstukken 21501–07, nr. 839) heeft het kabinet gesteld dat in het eerste decennium van de euro, naast het tekortschieten van de begrotingsdiscipline, de economische beleidscoördinatie in Europa te weinig mogelijkheden bood om de noodzakelijke aanpassingen in de economieën van de lidstaten te stimuleren. Afgelopen jaar zijn hiertoe meerdere initiatieven ontwikkeld, zoals het instellen van het Europees Semester, het Europluspact en de macro-economische onevenwichtigheidsprocedure. Het standpunt van het kabinet ten aanzien van de afstemming, coördinatie en integratie van het economisch beleid ter voorkoming van macro-economische onevenwichtigheden vindt u in de brief van het kabinet over het versterken van de Europese economische stabiliteit en groeivermogen (kamerstukken 21 501–07, nr. 847). De conclusies van de Eurozonetop geven aan dat de voorzitter van de Europese Raad zal bekijken welke initiatieven mogelijk zijn om de economische beleidscoördinatie te versterken en zal hierover in december 2011 verslag uitbrengen. Op de Eurozonetop is verder besloten dat nationale parlementen zullen worden verzocht rekening te houden met op EU-niveau aangenomen aanbevelingen over de uitvoering van economisch en begrotingsbeleid. Voorts is afgesproken dat een lidstaat met de Commissie en met andere lidstaten van de eurozone zal overleggen voordat belangrijke hervormingsplannen met betrekking tot het begrotingsbeleid of het economisch beleid worden aangenomen, voor zover deze grensoverschrijdende effecten kunnen hebben.

*CDA*

In hoeverre zijn er afspraken gemaakt om de governancestructuur en de afdwingbaarheid daarvan te evalueren?

**Antwoord**

Op verzoek van het Europese Parlement is met betrekking tot het six pack afgesproken regelmatig de governanceafspraken en de afdwingbaarheid te evalueren. Het ligt in de rede dat bij deze evaluatie ook deze additionele afspraken worden meegenomen. Bovendien zal in het Europees semester meer aandacht komen voor de mate waarin aanbevelingen worden opgevolgd door de lidstaten.

Hierbij is van belang dat de Commissie binnenkort op basis van artikel 136 VWEU met voorstellen zal komen om de coördinatie verder te versterken. De voorzitter van de Europese Raad Van Rompuy zal in dit kader, indien noodzakelijk, met voorstellen tot een Verdragswijziging komen.

*SP*

Met betrekking tot het Europees semester wordt er een oproep gedaan naar regeringen om hun begrotingen voor te leggen voordat ze zijn vastgesteld en worden regeringen opgeroepen aanbevelingen uit te voeren. Kan de minister aangeven op welke wijze deze oproep nieuw is ten opzichte van eerdere afspraken?

**Antwoord**

In het kader van het Europees Semester geven lidstaten in de Nationale Hervormingsprogramma's en de Stabiliteits- en Convergenceprogramma's in de eerste helft van het jaar op hoofdlijnen aan welke plannen ze voorzien voor het komende jaar. De Eurolanden zijn tijdens de Top van 26 oktober jl. overeengekomen dat, in geval van een buitensporige tekortprocedure, de Commissie en de Raad de ontwerpbegroting van de lidstaat kunnen bestuderen en daarover advies kunnen uitbrengen, waarbij de Commissie indien nodig in de loop van het begrotingsjaar wijzigingen kan voorstellen. Dit sluit aan bij wat het kabinet in de brief van



7 september jl. heeft voorgesteld (kamerstukken 21501–07, nr. 839). Dit voorstel zal nader uitgewerkt worden in de komende wetgevingsvoorstellen van de Commissie op basis van artikel 136 EU-Werkingsverdrag. Zoals hierboven reeds gesteld, is het een belangrijke stap dat de staatshoofden en regeringsleiders van de eurozone zich er bij de Eurozonetop op hebben vastgelegd, nu reeds aanbevelingen van de Commissie en de bevoegde Commissaris uit te zullen voeren.

*SP*

Van Rompuy zal in nauwe samenwerking met Barroso en Juncker in december komen met een routekaart richting verdere versterking «economic governance». Waarom is er niet expliciet opgenomen dat er een verdragswijziging moet komen? Dit zal toch noodzakelijk zijn om de wens van het kabinet voor een speciale begrotingscommissaris met vergaande bevoegdheden te creëren?

*D66*

De leden van de fractie van D66 lezen dat voor de middellange termijn mogelijke verdragswijzigingen niet uit te sluiten zijn. Kan de minister dit toelichten? Is het de bedoeling dat de nieuwe eurocommissaris zelfstandig, dus los van de Europese Raad, met aanbevelingen kan komen en maatregelen kan afdwingen? Op welke manier wordt de democratische controle op de commissaris vormgegeven? Kan de minister toelichten wat de inzet van Nederland is in deze uitwerking?

#### **Antwoord**

Het kabinet is van mening dat het merendeel van zijn voorstellen voor de toekomst van de Economische en Monetaire Unie binnen het bestaande Verdrag kunnen worden gerealiseerd. Dat laat onverlet dat het op termijn wenselijk kan zijn het Verdrag te wijzigen om gemaakte afspraken te consolideren en/of aanvullende afspraken te maken. Er waren andere lidstaten die een verdragswijziging noodzakelijk of wenselijk vonden om het bestuur van de eurozone te versterken. Vandaar dat de Europese Raad en de Eurozonetop hier in december op terug zullen komen op basis van een rapport van de Voorzitter van de Europese Raad in samenwerking met de Commissievoorzitter en de Voorzitter van de Eurogroep.

Voor de inzet van het kabinet wordt verwezen naar de brief inzake de toekomst van de Economische en Monetaire Unie van 7 september jl. (kamerstukken 21 501–07 nr. 839). In deze brief staat ook op welke manier de democratische controle wordt vormgegeven: het Europees Parlement kan controle uitoefenen door gebruik te maken van de algemene bevoegdheden die het EP heeft. Zo kan het EP vragen stellen aan de Commissaris, een enquêtecommissie instellen, en uiteindelijk zelfs een motie van afkeuring indienen tegen de Commissie.

*D66*

De leden van de D66-fractie constateren dat de Commissie binnenkort voorstellen presenteert om scherpere monitoring af te kunnen dwingen. Kan de minister aangeven wanneer deze voorstellen worden gedaan?

#### **Antwoord**

Commissievoorzitter Barroso heeft aangekondigd dat hij de voorstellen zal presenteren voordat de volgende plenaire vergadering van het Europees Parlement op 14 november begint.

*GroenLinks*

De leden van de fractie van GroenLinks verwelkomen een versteviging van de rol van de Europese Commissie in de handhaving van de begrotingsdiscipline. De verbetering van de governance op Europees vlak

lijkt te worden bevorderd. Wel ligt naar hun mening de nadruk nog erg op straffen van overtredders en in dat kader zouden zij graag een uitwerking ontvangen van de motie Sap c.s. die de regering verzoekt zich in te zetten een duurzaam Europees hervormings- en stimuleringspakket dat mede als doel heeft economische groei en convergentie te bereiken. Ook hier ontvingen zij graag een stappenplan inclusief tijdspad van de regering over op welke wijze zij denkt dit in Europa te agenderen. Hierbij gaat het vanzelfsprekend niet alleen om een pakket voor Griekenland, maar een Europees breed pakket. Daarnaast vragen zij welke maatregelen er zijn getroffen om het concurrentievermogen van specifiek Griekenland snel te verbeteren? En welke volgen nog voor zwakke landen?

#### **Antwoord**

Allereerst is het noodzakelijk landen te bewegen tot het beperken van uitgaven en het tegengaan van schulden om de crisis in te dammen. We mogen en moeten landen hierop aan kunnen spreken. Het kabinet heeft hiertoe voorstellen gedaan. Daarnaast is het noodzakelijk om economieën structureel te hervormen zoals neergelegd in de brief aan de Voorzitter van de Europese Raad Van Rompuy samen met de Zweedse en Finse premier. Daarbij zijn, zoals ook aangegeven in genoemde brief, in de eerste plaats de nationale overheden aan zet. Dit zal nadrukkelijk aan de orde komen bij de kabinetsinzet voor het Europees Semester en de Europa 2020-strategie in aanloop naar Europese Raad in december 2011 en vervolgens in het voorjaar van 2012.

#### *GroenLinks*

De leden van de GroenLinks-fractie waarderen het feit dat de Eurocommissaris meer instrumenten krijgt om de begrotingsdiscipline te handhaven. Op welke wijze is invulling gegeven aan instrumenten om macro-economische onevenwichtigheden aan te pakken? Welke beperkende rol heeft de Europese Raad bij de uitoefening van de functie van de deze commissaris?

#### **Antwoord**

Wat betreft de procedure inzake de macro-economische onevenwichtigheden verwijst het kabinet naar de brief ter zake van 17 oktober jl. (kamerstukken 21 501-07, nr. 847) van Minister Verhagen en Minister de Jager. Op de Eurozonetop zijn geen nadere afspraken gemaakt over de invulling van de macro-economische onevenwichtigheidsprocedure. Wel is afgesproken dat nationale parlementen zullen worden verzocht rekening te houden met op EU-niveau aangenomen aanbevelingen over de uitvoering van economisch en begrotingsbeleid. Ook is afgesproken dat een lidstaat met de Commissie en met andere lidstaten van de eurozone zal overleggen voordat belangrijke hervormingsplannen met betrekking tot het begrotingsbeleid of het economisch beleid worden aangenomen, voor zover deze grensoverschrijdende effecten kunnen hebben. De Europese Raad heeft geen invloed op de uitoefening van de rol van de Commissie in deze procedure.

#### *GroenLinks*

Landen in een buitensporigtekortprocedure zoals Nederland en Italië, zullen in een speciaal regime terecht komen. Is dit nu dus ook van toepassing op Nederland en Italië? Zo ja, wat zullen de gevolgen daarvan zijn voor het Nederlandse beleid?

#### **Antwoord**

De afspraken die de Eurozonetop met Italië heeft gemaakt, gelden niet voor Nederland. Zowel Nederland als Italië zitten momenteel in een buitensporigtekortprocedure. In de stabiliteits- en convergentieprogramma's hebben alle landen met een buitensporig tekort dit voorjaar,

tijdens het eerste Europese semester, aangegeven hoe zij aan de aanbevelingen in de buitensporigtekortprocedure zullen voldoen. Daarnaast zullen de Commissie en de Raad meerdere keren per jaar monitoren of landen in de procedure voldoende voortgang boeken en binnen de gestelde deadline zullen voldoen aan deze aanbevelingen.

Voor Italië, heeft de Eurozonetop met het oog op de onrust op de financiële markten, additionele afspraken gemaakt. Italië moet met een tijdspad komen waarin aangegeven is wanneer de voorgenomen bezuinigingen en structurele hervormingen zullen worden geïmplementeerd. Daarnaast zal Italië strenger gemonitord worden door de Commissie.

#### *GroenLinks*

Kan het kabinet voorbeelden geven van «voorgenomen financieel-economisch beleid met grensoverschrijdende effecten»? Valt concurrentie door loonmatiging hier onder? Valt verlaging van de vennootschapsbelasting of in algemene zin verbetering van het vestigingsklimaat hieronder?

#### **Antwoord**

Er is afgesproken dat de macro-economische onevenwichtighedenprocedure gericht zal zijn op het versterken van de concurrentiepositie van landen. Het is dan ook niet de bedoeling dat landen maatregelen nemen die de concurrentiepositie schaden, zoals het teniet doen van loonmatiging of het verslechteren van het vestigingsklimaat. Bovendien is het evenmin de bedoeling van de procedure om lidstaten voorschriften te doen op het niveau van maatregelen. De regering zal binnenkort uw Kamer een brief sturen over voorbeelden van maatregelen die lidstaten zouden kunnen nemen om onevenwichtigheden aan te pakken.

#### **Overig**

##### *SP*

De leden van de fractie van de SP zien een akkoord dat veel in het ongewisse laat. Het roept een hoop vragen op. Kan de minister een tijdspad aangeven voor hoe het akkoord de komende tijd verder zal worden uitgewerkt?

##### *D66*

De leden van de D66-fractie vragen de minister om een overzicht te geven van de punten waarop nog verdere uitwerking nodig is en wanneer voorzien is om hier besluiten over te nemen. Kan de minister hier in het bijzonder bij aangeven welke punten zijn geagendeerd voor de Ecofin van 7 en 8 november?

#### **Antwoord**

Op korte termijn dienen twee hoofdpunten van de besluiten van 26 oktober nader te worden uitgewerkt. Dit betreft ten eerste de overeenstemming die Griekenland moet bereiken met zijn private crediteuren om te komen tot een vrijwillige obligatieomruil op basis van een nominale afslag van 50%. Dit is een essentieel onderdeel van een nieuw EU/IMF programma voor Griekenland, dat tegen het einde van 2011 gereed zou moeten zijn. De obligatie-omruil vindt naar verwachting begin 2012 plaats.

Het tweede punt dat uitwerking behoeft zijn de modaliteiten van de twee leverage opties voor EFSF die in de conclusie van de Eurozonetop worden genoemd (de EFSF credit enhancements en de Special Purpose Vehicles om met het bijeenbrengen van private en publieke middelen de capaciteit van EFSF te vergroten). De komende tijd zullen in overleg met het IMF gesprekken plaatsvinden met potentiële investeerders in een dergelijk

SPV. De verklaring van de Eurozonetop bevat de oproep aan de Eurogroep om de implementatie van deze opties nog in november af te ronden.

Tijdens de Eurogroep van 7 november a.s. zal uiteraard stilgestaan worden bij de uitkomsten van de bijeenkomst van staatshoofden en regeringsleiders van het eurogebied en meer specifiek bij de uitwerking van de twee hoofdpunten die hierboven zijn genoemd. Verder zal de Eurogroep waarschijnlijk spreken over het proces rond en de voorbereidingen ten behoeve van het interim-rapport dat de Voorzitter van de Europese Raad Van Rompuy zal opstellen met economische en budgettaire voorstellen om het functioneren van het eurogebied te verbeteren. Dit rapport zal Van Rompuy presenteren tijdens de Eurozonetop van december.

Het is onwaarschijnlijk dat reeds op de komende Eurogroep van 7 november a.s. besluitvorming mogelijk is. Dit is naar verwachting pas aan de orde op de daaropvolgende Eurogroep van 29 november a.s.

#### *D66*

De leden van de D66-fractie constateren dat sinds juli de omstandigheden en de nodige maatregelen fors veranderd zijn. Is met de nieuwe afspraken het volledige pakket van 21 juli van tafel? Kan de minister een vergelijking maken met het pakket van 21 juli door onder andere een nieuwe tabel te presenteren waarin publieke en private bijdrage worden weergegeven?

#### *GroenLinks*

Griekenland krijgt in plaats van de 109 miljard van 21 juli nu 130 miljard, waarin de herkapitalisatie van de banken en de aanmoedigende 30 miljard is begrepen. Kan er een overzicht worden geboden waarin de verschuivingen en aanvullingen ten opzichte van de deal van 21 juli kunnen worden duidelijk gemaakt?

#### **Antwoord**

Het pakket aan maatregelen voor Griekenland waartoe op 21 juli is besloten, dient gelet op de verslechterde Griekse budgettaire en economische situatie, substantieel te worden aangepast. Belangrijkste verschil is de substantieel hogere bijdrage van de private sector, die noodzakelijk is om de schuld van Griekenland naar een houdbaar niveau te brengen. Op dit moment kunnen alleen de contouren van een nieuw EU/IMF-programma worden geschetst en is het niet mogelijk exact aan te geven wat de veranderingen zijn ten opzichte van het pakket van 21 juli.

#### *GroenLinks*

De leden van de GroenLinks fractie lezen in de brief dat investeerders kunnen bijdragen via een special purpose vehicle. Hiertoe wordt onder andere overleg gevoerd met China. Graag ontvangen zij een reactie op de berichten dat China mogelijk een hervorming van Europese instellingen vraagt in ruil voor deze steun. Welke opties ziet het kabinet als mogelijkheden voor hervormingen? Vindt het kabinet het wenselijk dat China deze invloed krijgt?

#### **Antwoord**

Berichten in de media als zou China eventuele deelname aan Eurozone SPV's afhankelijk maken van hervorming van Europese instellingen kan het kabinet niet bevestigen.

#### *GroenLinks*

De genoemde leden lezen dat de Europese Raad heeft afgesproken de eenheid beter te bewaren. Graag hoorden zij van het kabinet of er mogelijkheden zijn afgesproken waarbij afzonderlijke landen opnieuw

afzonderlijk voorwaarden kunnen afdwingen, zoals de onderpand-eisen na het pakket van 21 juli.

**Antwoord**

De afspraak om de eenheid te bewaren heeft betrekking op de wens in de externe communicatie geen misverstanden te laten ontstaan over de uitleg van de gemaakte afspraken. Deze verantwoordelijkheid is in het bijzonder belegd bij de

voorzitters van de Eurozonetop cq. Eurogroep en bij de Commissievoorzitter cq. de verantwoordelijke commissaris

*ChristenUnie*

Door verschillende economen is kritiek geuit op het resultaat van de top? Wat is uw reactie op de verschillende punten van commentaar?

**Antwoord**

De Eurozonetop heeft een omvattend akkoord bereikt dat naar de mening van het kabinet duidelijk bijdraagt aan het verstevigen van het fundament onder Europa en de stabiliteit van de monetaire unie. Dit laat onverlet dat deze bijdrage een spoedige en grondige uitwerking van deze afspraken vergt. Dit zal in de komende weken en maanden prioriteit moeten zijn van alle regeringen van de eurolanden.

*ChristenUnie*

De leden van de fractie van de ChristenUnie fractie horen graag van het kabinet of er ruimte is voor wijzigingen in het bereikte akkoord. Erkent het kabinet dat er ruimte voor het parlement moet zijn om nog met wijzigingsvoorstellen te kunnen komen? Of wordt het een «slikken of stikken» verhaal?

**Antwoord**

In het bereikte akkoord van 26 oktober jl. zijn de hoekpunten bepaald van de aanpak van de Europese schuldencrisis. De uitwerking hiervan wordt nu voortvarend ter hand genomen, waarbij de Kamer voortdurend zal worden geïnformeerd over de stand van zaken. De Kamer zal gelegenheid hebben zich daar tijdig over uit te spreken.

*ChristenUnie*

Ten slotte: bestaan er sideletters of non papers naast het bekende akkoord?

**Antwoord**

Nee.

*VVD*

Wat wordt verstaan onder pragmatische coördinatie van het belastingbeleid in de Eurozone? Waaraan heeft de Nederlandse regering zich verbonden als deze leden de conclusie lezen dat op basis van voorstellen van de Commissie wetgeving wordt opgesteld op het gebied van een gemeenschappelijke geconsolideerde heffingsgrondslag voor de vennootschapsbelasting en een heffing op financiële transacties? Handhaaft de Nederlandse regering haar bezwaren, die door een grote meerderheid in de Tweede Kamer worden gedeeld, tegen de CCCTB?

*PvdA*

Deze leden vragen ook naar wat er is afgesproken over de CCCTB? Is Nederland hiermee akkoord gegaan en heeft Nederland hiermee een concessie gedaan? Daarnaast wordt er gesproken over een FTT, wat is hierover afgesproken?

### *GroenLinks*

De leden van de GroenLinks fractie lezen in het verslag niets over de financiële transactietaks. Zij hebben de minister-president horen zeggen voorstander te zijn van deze financiële transactietaks en vragen zich af op welke wijze hij deze maatregel heeft geagendeerd en/of op welke moment hij deze denkt te gaan agenderen. Wanneer komt deze maatregel aan de orde in de Europese besluitvorming?

### **Antwoord**

De leden van de VVD-fractie vragen wat er wordt verstaan onder pragmatische coördinatie van het belastingbeleid in de Eurozone. Er is nog geen uitgekristalliseerd beeld ontstaan over wat pragmatische coördinatie van het belastingbeleid inhoudt. De afspraken in het kader van het Europluspact van 24/25 maart jl. maken duidelijk dat het zou moeten gaan om gestructureerde besprekingen over aangelegenheden van het belastingbeleid, met name om te zorgen voor uitwisseling van beste praktijken, vermindering van schadelijke praktijken en voorstellen ter bestrijding van fraude en belastingontduiking, maar specifiekere afspraken zijn nog niet gemaakt. De regering is van mening dat het hier gaat om bestaande doelstellingen op fiscaal terrein. In dat kader worden door de EU-lidstaten gezamenlijk vele activiteiten ondernomen, zowel op het terrein van regelgeving als van administratieve samenwerking. Pragmatische coördinatie van belastingbeleid zou volgens de regering dan ook moeten inhouden, dat een zo groot mogelijke coherentie wordt betracht tussen de bestaande activiteiten, die in EU kader al plaatsvinden. Om een tweestroming in Europa op het gebied van belastingen te voorkomen is het voor de regering van belang dat de coördinatie ziet op alle EU-lidstaten en niet slechts op de lidstaten die het Europact Plus ondersteunen.

De leden van de VVD- en PvdA-fracties vragen naar de betekenis van het feit dat in de conclusie een verwijzing naar de voorstellen van de Commissie inzake een gemeenschappelijke geconsolideerde heffingsgrondslag voor de vennootschapsbelasting en een heffing op financiële transacties is opgenomen. De leden van de GroenLinks-fractie vragen of de minister-president de financiële transactietaks heeft geagendeerd en wanneer de maatregel aan de orde komt in Europese besluitvorming.

De verwijzing naar de voorstellen van de Commissie inzake een gemeenschappelijke geconsolideerde heffingsgrondslag voor de vennootschapsbelasting (CCCTB) en een heffing op financiële transacties (FTT) is een feitelijke constatering dat de Europese Commissie op beide terreinen voorstellen heeft gedaan, die nu aan de lidstaten ter bespreking voorliggen. In beide gevallen gaat het om ingewikkelde, complexe voorstellen voor Europese wetgeving, waar allereerst op technisch niveau over zal worden gesproken tussen de Europese Commissie en alle 27 lidstaten.

De Nederlandse regering handhaaft haar bezwaren tegen het voorstel van de Europese Commissie t.a.v. de CCCTB, die worden gedeeld door een grote meerderheid in uw Kamer.

Ten aanzien van een FTT zal de regering het CPB vragen een impactanalyse te maken. Mede op basis daarvan wil de regering in overleg met Uw Kamer het standpunt bepalen. Op EU-niveau staat nog geen besluitvorming op de agenda. Wel zal de Commissie een presentatie geven over de FTT tijdens de Ecofin Raad van 8 november.